

Център за изследване на демокрацията
София център за международно частно предприемачество, Вашингтон

Международен семинар

**ПРИВАТИЗАЦИЯТА И ИКОНОМИЧЕСКАТА
РЕФОРМА В БЪЛГАРИЯ**

Бояна, 3-4 юни 1993 г.

3 ЮНИ, Четвъртък

9:00 - 9:30 ПЛЕНАРНО ЗАСЕДАНИЕ

Откриване:

Огнян Шентов - Директор на Центъра за изследване на демокрацията

Обръщение към участниците:

Валентин Карабашев - заместник-председател на МС

9:30-12:00 Сесия 1 : ПРИВАТИЗАЦИЯТА В КОНТЕКСТА НА РЕФОРМИТЕ В ЦЕНТРАЛНА И ИЗТОЧНА ЕВРОПА

Съпредседатели:

Проф. д-р Вернер Гумпел - Институт за икономика и общество на Източна и Югоизточна Европа, Мюнхенски университет, ФРГ
Даниела Бобева - координатор, Икономическа програма, Център за изследване на демокрацията

Доклади:

- "Приватизацията в България" Александър Божков - изпълнителен директор на Агенцията за приватизация

- "Приватизацията в Чехия"

Джеси Норман - "Барклей банк", Лондон, Великобритания

- "Опитът в приватизацията в Източна Германия и някои критични бележки върху ваучерната приватизация" Проф. д-р Вернер Гумпел

- "Приватизацията в Централна и Източна Европа" проф. Ксавие Рише - директор на института ROSES - CNRS, Университет Париж I, Франция

12:00-13:30 ОБЯД

13:30-14:45 ПРОДЪЛЖЕНИЕ НА СЕСИЯТА

14:45-15:00 КАФЕ-ПАУЗА

15:00-17:30 Секция 1 : ИНСТИТУЦИОНАЛНА СИСТЕМА НА ПРИВАТИЗАЦИЯТА

Съпредседатели:

- Свилен Първулов - член на Надзорния съвет на Агенцията за приватизация

- Джонатан Хаскел - Икономически департамент, Куин Мери и Уестфийлд колидж, Лондонски университет, Великобритания

Доклади:

- "Приватизация, регулиране и ефективност: опитът на Великобритания"

Джонатан Хаскел - Икономически департамент, Куин Мери и Уестфийлд колидж, Лондонски университет, Великобритания

- "Приватизацията в България - късен старт или фалстарт" проф. Кръстьо Петков - председател на КНСБ

- "Политически пречки пред приватизацията" Боян Гюзелев - Икономическа програма, Център за изследване на демокрацията

- "Общинската приватизация"

Иво Ковачев - началник-отдел в Столичната общинска агенция за приватизация

- "Ролята на работодателските организации в приватизацията"

Антонина Стояновска - "Еврогише", Съюз за стопанска инициатива на гражданите

15:00-17:30 Секция 2 : ФИНАНСОВА И КРЕДИТНА СРЕДА ЗА ОСЪЩЕСТВЯВАНЕ НА ПРИВАТИЗАЦИЯТА

Малка зала

Съпредседатели:

- Джеси Норман - "Барклей банк", Лондон, Великобритания

- Ренета Инджова - Надзорен съвет на Агенцията за приватизация

Доклади:

- "Капиталовата приватизация в Полша" Йоланта Шабан - съветник в отдел "Капиталова приватизация", Министерство на приватизацията, Полша

- "Приватизацията в контекста на неравновесната макроикономическа рамка" Христо Памукчиев - изпълнителен секретар на КНСБ

- "Проект за създаване на фонд за финансиране на българските участници в процеса на приватизация" Борислав Манахилов - началник-отдел "финанси", Агенция за приватизация

- "Разрешаване на проблема с лошите дългове на държавните предприятия - условие за ускоряване на приватизацията и банковата реформа" Надежда Сандолова - началник-отдел в Министерство на промишлеността

19:00 КОКТЕЙЛ

Център за изследване на демокрацията ул. Лазар Станев, 1

4 ЮНИ, Петък

9:00 - 10:30 Секция 1 : ПРИВАТИЗАЦИЯ НА ДЪРЖАВНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ

Съпредседатели:

- Харлан Померой - Американска асоциация на юристите
- Стефан Хаджитодоров - член на Надзорния съвет на Агенцията за приватизация

Доклади:

- "Пазарна или безплатна приватизация" Тодор Градев - Икономически институт на БАН
- "Приватизацията като елемент на развитието на частния сектор" проф. Алфред Левинсън - Американски университет в България, Благоевград
- "Практически техники за приватизация" Харлан Померой - Американска асоциация на юристите
- "Приватизационната политика на Министерството на промишлеността по отношение на предприятията със стойност под 10 млн. лв. на дълготрайните материални активи" Емил Ваичев - началник-управление "Приватизация" в Министерството на промишлеността

10:30-11:00 КАФЕ-ПАУЗА

9:00 - 10:30 Секция 2 : ПРИВАИЧАНЕ НА ЧУЖДЕСТРАННИ КАПИТАЛИ В ПРОЦЕСА НА ПРИВАТИЗАЦИЯ

Съпредседатели:

- Лъчезар Стефанов - началник-отдел в Министерството на финансите
- Ендрю Кенингам - секретар на Българската международна бизнес асоциация

Доклади:

- "Чуждестранните инвестиции в Унгария" Бржбет Лукаш - Агенция за държавна собственост, Департамент международни отношения Будапеща, Унгария
- "Приватизацията и навлизането на чуждестранни инвестиции в България" Даниела Бобева
- "Съвместни предприятия в българската промишленост" Димо Марков - началник-управление "Смесени предприятия и частна промишлена дейност" в Министерството на промишлеността
- "Проблеми при оценката на чуждестранните инвестиции при създаване на смесени дружества в България"

Красимир Драганов - началник-управление в Министерството на търговията

10:30-11:00 КАФЕ-ПАУЗА

11:00-12:30 ПРОДЪЛЖЕНИЕ НА РАБОТАТА ПО СЕКЦИИ

12:30-14:00 ОБЯД

13:40-15:30 ПЛЕНАРНО ЗАСЕДАНИЕ ОТРАСЛОВИ И СОЦИАЛНИ АСПЕКТИ НА ПРИВАТИЗАЦИЯТА

Съпредседатели:

- Станимир Бързашки - заместник-министър на търговията
- Йоланта Шабан - съветник в отдел "Капиталова приватизация", Министерство на приватизацията, Полша

Доклади:

- "Участници в приватизацията и право на преференции" Илиан Шотлеков - народен представител
- "Състояние и проблеми при приватизацията на промишлени предприятия" Георги Младенов - началник-отдел в Министерството на промишлеността
- "Проблеми при приватизацията в системата на търговията" Асен Петров - началник-управление "Приватизация" в Министерството на търговията
- "Приватизацията в строителството" Младен Георгиев - началник-отдел "Преструктуриране и приватизация" в Министерството на териториалното развитие и строителството

15:30-16:00 КАФЕ-ПАУЗА

16:00-17:30

ПРОДЪЛЖЕНИЕ НА СЕСИЯТА

- "Общественото мнение за икономическите реформи и приватизацията"

Александър Стоянов - Социологическа програма, Център за изследване на демокрацията

- "Условия и перспективи за приватизация в отбранителната промишленост" доц. Тилчо Иванов - УНСС- София

- "Приватизацията и проблемите на заетостта" Милчо Димитров - началник-управление в Министерството на труда и социалните грижи

- "Прогнози за приватизацията"

Стефан Узунов - Икономическа програма, Център за изследване на демокрацията

Радка Илева - Икономически институт на БАН

17:30-18:00

ЗАКРИВАНЕ НА СЕМИНАРА

CENTER FOR THE STUDY OF DEMOCRACY

1 Lazar Stanev Street Sofia 1113, Bulgaria

В (359 2) 70 61 64 Fax: (359 2) 72 05 09 Telex: 2316S CSD DG

Център за изследване на демокрацията

ПРИВАТИЗАЦИЯТА И ИКОНОМИЧЕСКИТЕ РЕФОРМИ В БЪЛГАРИЯ

Международен семинар, Бояна, 3-4 юни 1993 г.

Привличането на чуждестранни инвестиции за българската приватизация

Даниела Бобева

Една година след приемането Закона за стопанската дейност на чуждестранните лица и за закрила на чуждестранните инвестиции би могла да се направи равностойка за неговия ефект и за ефекта от цялата политика в тази област. За съжаление каквато и да бъде тази равностойка, тя няма да бъде точна, поради липсата на прецизна информация за обема и структурата на чуждестранните инвестиции.

УСЛОВИЯТА ЗА ИНВЕСТИРАНЕ

Много фактори съдействат за намаляване на цената на българските приватизиращи се предприятия. Един от най-ефективните в това отношение е създаването на имидж на страната като неблагоприятна за инвестиране. Тази кампания има две негативни последици - съдейства за отблъскването на големите инвеститори от страната и провокира политика в тази област основана на принципа "инвестиции всякакви и на всяка цена".

Така например наскоро сп. "EUROMONEY" публикува класация на средата за инвестиране в бившите социалистически страни, съгласно която България се подреждаше след страни като Румъния, Русия, Словения и други. Най-шокиращото от такъв род класации е че най-често политическият риск се завишава изкуствено. В цитираната публикация политическият риск в страната се оценява като по-висок от този в страни като Русия, Таджикистан, Украйна и други, в които дори се водят военни действия или етническото и вътрешно политическо напрежение граничи с гражданската война. Очевидно оценката на условията за инвестиране много често е повлияна от не дотам безпристрастни анализи, но в условията на остра конкуренция за привличане на чуждестранни капитали за реформиращите се икономики, това е обяснимо.

Изследванията на Центъра за изследване на демокрация показват, че условията за инвестиране в страната се оценяват по-високо от консултантите и инвеститорите, които са имали някакви контакти или вече са инвестирали в България. Нещо повече, както показва изследването проведено през април т.г. преобладаващата част от чуждестранните бизнесмени оценяват политическата стабилност и хода на реформите по-високо от българските бизнесмени и ни поставят в една група с Полша, Унгария и Чехия.

Макроикономическата ситуация в България е сравнима с тази в другите реформиращи се бивши социалистически страни - овладяната инфлация, стабилизирания курс на лева, умерено високият бюджетен дефицит създават приемлива финансова стабилност за стопанска активност и инвестиране. Според

чуждестранните инвеститори най-сериозните препятствия в макроикономически план за чуждестранното инвестиране са: липсата на ясна позиция и решение на проблема с външния дълг, на второ място бавната приватизация и на трето състоянието на банковата система, бавното ѝ реформиране, липсата на достатъчна компетентност.

Като благоприятно условие се оценява изключително бързия растеж на частния сектор.

Разрушените стари междуотраслови връзки, кризата в държавната икономика и бавното създаване на новите пазарни институции не определят микроикономическа среда като стабилна и благоприятна за чуждестранния инвеститор. Но най-малко два факта дават основание да се твърди, че България не е забравена от чуждестранния инвеститор - изключително високият интерес на чуждестранни компании към българските предприятия (по данни на изследване на Центъра за изследване на демокрация в края на февруари т.г. за 34.5% от българските държавни предприятия е изразена готовност за участие в приватизацията от страна на чуждестранен инвеститор) и категоричното желание на инвеститори в страната да разширяват дейността си.

Въпреки трудностите за инвестиране в България всички изследвани дружества с чуждестранно участие реинвестират печалбите си и ще разширят дейността си (според изследване на 16 дружества с чуждестранно участие в края на април т.г. проведено от Центъра за изследване на демокрация). Това е изразителен показател за условията за инвестиране в страната.

Ограниченото приватизационно пространство от една страна, а от друга нерешените проблеми с външния дълг, караха досега големите инвеститори да се въздържат от инвестиране в България.

ОБЕМ И СТРУКТУРА НА ЧУЖДЕСТРАННИТЕ ИНВЕСТИЦИИ

По данни на Министерство на финансите към настоящия момент в страната са регистрирани 332 преки чуждестранни инвестиции на стойност 1 млрд 600 млн лева или около 62 млн долара. Тези данни не отразяват действителния обем на чуждестранните инвестиции в страната, защото по-голямата част от инвестициите не се регистрират. Нарасналата икономическа активност на чуждестранни фирми в България се илюстрира от броя на регистрираните дружества с чуждестранно участие. В регистъра на БТПП (в който се съдържат данни само за онези дружества, които осъществяват външно-търговска дейност) в края на 1990 са регистрирани 45 дружества с чуждестранно участие, в края на 1991 - 239, в края на 1992 г. - 690, а до края на април т.г. - 836.

По данни на Националния статистически институт броят на дружествата с чуждестранно участие през 1991 г. е 800, а към настоящия момент над 1500. При това впечатляващо нарастване, е още по-малко приемлива цифрата за общия обем на чуждестранните инвестиции. Най-рядко се регистрират малките инвестиции, както и тези! в смесените дружества, поради проблемите с оценката на чуждестранното участие в смесените дружества. Чуждестранните инвеститори поне засега предпочитат инвестирането без сдружаване с местен партньор, както например е в Унгария. Това е свързано както с несигурното бъдеще на държавните предприятия - тяхното включване в списъците за приватизация и уреждането на проблемите с тяхната задлъжнялост, но и на сложната и неясна процедура по вземането на решение за създаване на смесено дружество, което е делегирано на съответното отраслово министерство.. Единствено Министерство на промишлеността е установило някаква процедура в рамките на Наредбата за дейностите и процедурата за при образуване, преобразуване и прекратяване на смесени търговски дружества с чуждестранно участие от 1992 г. Другите министерства нямат формална процедура при вземането на решения за

създаване на смесени дружества. Разрешителната процедура се основава на текстове в чл.137 ал. 1 т.4 на Търговския закон и ПМС 265 от края на 1992, с което се възлага на "Министрите и председателите на комитети да упражняват правото на държавата като притежател на капитала в търговските дружества с държавно участие". Тази практика се нуждае от унификация с оглед ограничаването на възможностите за проява на административни пречки и недобросъвестност при създаването на смесени дружества.

Моделите за проникване на чуждестранни инвестиции се детерминират от условията и преди всичко липсата на приватизационно пространство за чуждестранно инвестиране. Три са основните механизми - "инвестиране на зелено", сдружаване с български партньори и участие в приватизацията. Досега преобладаваше green field investment, а по-големите инвеститори бяха в подготвителна фаза за инвестиране (създаване на дистрибуторски мрежи, реклама, проучване на пазарите и предпоставки проучвания). Ето защо в структурата на чуждестранните инвестиции преобладават тези в търговията хранителната промишленост, общественото хранене. Тоест промишлеността и преди всичко отраслите и предприятията нуждаещи се най-много от капитали за оздравяване и реструктуриране, от нови технологии, нови пазари остават незасегнати от чуждестранното инвестиране. Това поставя под съмнение ефекта на навлезлите чуждестранни инвестиции в икономиката.

Средният размер на една инвестиция в страната е 7 000 долара по данни на Министерство на финансите в края на май 1993. Германските инвестиции са средно по 504 000 долара, но тези които преобладават - гръцките и турските са съответно по 150 000 и 10 000 долара. Малкият размер на една инвестиция не дава основание да се счита, че могат да подпомогнат технологично или оздравят икономически кризисните български предприятия. В този смисъл проблемът с качеството и ефекта на чуждестранните инвестиции е най-сериозният за по-нататъшната политика по чуждестранните инвестиции. Трябва да се насърчи навлизането на инвестиции, които ще подпомогнат реструктурирането и оживят българската икономика.

През последната година в структурата на чуждестранните инвестиции по страни настъпиха съществени размествания. Германските инвестиции отстъпиха първото място на гръцките. Икономическата експанзия на Гърция се основава не само на териториалната близост между двете страни и изключително либералния режим на инвестиране и печелене в страната, но и на целенасочената политика на гръцките правителства, която намира финансовата и техническа подкрепа на редица програми на Европейските общности - INTERREG - 16 млн екю, JOPP (Joint Venture Programme), MENTOR и други.

В Търговската палата са регистрирани 153 дружества с гръцко участие. Техният брой в действителност е много по-голям.

На второ място са регистрираните дружества с турско участие.

ПОЛИТИКАТА ЗА ЧУЖДЕСТРАННИТЕ ИНВЕСТИЦИИ

Политиката за чуждестранните инвестиции в България има своя макар и кратка история. Практически възможност за инвестиране от страните с пазарна икономика се разкри с приемането на Указ 535 от 1980. Той създаде един много либерален режим, който се считаше за един от най-благоприятните в тогавашните социалистически страни. Някои от неговите принципи се съдържат и в сегашното законодателство - възможност за инвестиране в почти всички отрасли (с изключение на банковата и застрахователна сфера, комуникациите и други), освобождаване от плащането на мито за внесените машини, съоръжения и оборотни средства за производство на стоки за износ, възможност за изнасяне на печалбата от България и други. Основното

принципно различие в сегашното и предишното законодателство е в това че преди началото на реформите беше установен изцяло разрешителен режим, както и че не се допускаше 100% чуждестранно участие. Разрешителната процедура ограничаваше достъпа на чуждестранен капитал, в резултат на което за почти десетгодишния период до края на 1989 г. в страната са регистрирани само 31 смесени дружества юридически лица.

Тази политика имаше ясни цели и тя ги постигаше - да не се допускат чуждестранни инвестиции, а тези които все пак надскочат бариерите да бъдат свързани с приоритетите на икономическата политика и т.нар. стратегически отрасли. Националният произход на инвестициите също беше под контрола на ориентациите на външната политика и обвързаността със социалистическия блок. Макар и малко регистрираните смесени дружества трансферираха високи технологии и високоразвита техника. От тези инвестиции преобладаващите бяха в автоматизация на производствените процеси, медицинско машиностроене, електроника, металургия и други.

Новата политика /за/ чуждестранните инвестиции изхожда повече от жаждата за идентификация на реформиращата ни се страна с) политическия демократизъм отколкото от икономическите интереси. Отварянето на границите в политическия и икономическия смисъл детерминира и основния принцип на новата политика - никакви препятствия за чуждестранните

инвестиции. В този дух е пропит и закона за чуждестранните инвестиции, който наистина е един от най-либералните закони, макар че повечето от чуждестранните инвеститори изобщо не го познават, както показаха нашите изследвания. Обикновено такава либерална политика се явява по принцип атрибут на монетаристки ориентираните правителства и изхожда от презумпцията, че ако държавата даде преференции или изобщо се опитва да регулира притока на чуждестранни инвестиции ще създаде дисбаланси между външните и вътрешните инвеститори, както и че ще привлече изкуствени и нежизнеспособни инвестиции." Естествена среда и равенство на местния и чуждестранния инвеститор" - това е което е необходимо, според тази стратегия - всичко останало само ще стане - от една страна се очаква значителен приток на чуждестранни инвестиции, а от друга се създават гаранции за дългосрочни и ефективни инвестиции.

Такава политика е логична и както показва опита успешна в страни с изградени пазарни икономики, където равностойността на националните и чуждестранните инвеститори автоматично създава баланса между отвореността на икономиката и националните интереси.

Страните като нашата, в които частният сектор прохода, а държавният е в колапс политиката държавата да няма никакви преференции и приоритети при привличането на чуждестранните инвестиции крие два риска - първият е да не дойдат никакви инвестиции, а вторият да дойдат такива, от които страната няма да спечели, а ще загуби. Като, че ли досегашният опит ни изправя пред такава ситуация. Има и трети възможен риск, че навлизането на чуждестранни инвестиции ще унищожи вътрешната конкуренция и създаде нов монополизъм, при положение че икономиката все още не се е излекувала от стария.

Очевидно със създаването на теоретично равенство между инвеститорите не се изчерпва, а само започва политиката по чуждестранните инвестиции. Необходим е преход от политиката на равни условия за всички чуждестранни инвестиции към селективно-преференциална политика към онези, които подпомагат постигането на целите и очакванията на реформите. Политиката "чуждестранни инвестиции на всяка цена" вече взе в жертва доста илюзии на по-напредналите в реформите страни.

Изследванията на Центъра за изследване на демокрация показват, че съществуващите сега данъчни облекчения и преференции не се познават добре и не се ползват от чуждестранните инвеститори. Такъв е случая с данъчната преференция за 30%-ен данък върху печалбата при инвестиция над 100 хил. долара, която да представлява

над 49% от чуждестранното участие в дружеството, възможността за приспадане на загубите от данъчната година от печалбите за следващата и т.н. А предвидената в член 111 на Указ 56 преференция за освобождаване от облагане на печалбата за 5 години на дружествата с чуждестранно участие, които осъществяват стопанска дейност във високо технологични направления утвърдени от Министерски съвет, в селското стопанство и хранителната промишленост не може да се прилага, защото такива направления не са регламентирани.

Както предишното правителство, така и сегашното се придържа към мнението да няма данъчни преференции за чуждестранните инвестиции. Не много често се случва политиката да съвпада с общественото мнение, но по този въпрос наистина е така. Над 70 на сто от българските граждани и 75 на сто от българските бизнесмени считат, че не са необходими преференции за чуждестранните инвеститори. Тази политика се поддържа и от значителна част от самите чуждестранни инвеститори в страната. Както посочи председателя на ВІВА това от което се нуждае чуждестранният инвеститор е равенство пред законите и ясно законодателство.

Това единодушие не търпи възражение, защото равенството е основата на пазарната икономика и с безусловна преференция на чуждестранния инвеститор пред българския се нарушават правилата на пазара. Обаче опитът от последните две години показва, че ако страната има интерес да привлече инвестиции в региони и отрасли, които са от ключово значение за икономическата политика и наистина могат да подпомогнат икономическото реструктуриране и оживление, трябва да се въведат допълнителни преференции за тези инвестиции. Това се прави от всички страни от Централна и Източна Европа. Например в Унгария се предоставял- "данъчни преференции и данъчни ваканции за големите инвестиции в пропорционално на големината на инвестицията. Освен това за разкриването на едно работно място в кризисен регион на чуждестранния инвеститор се предоставя грант от 100 до 500 хил. форинта. Още по-преференциална е политиката за насърчаване на големите инвестиции и тези в изостанали райони в Полша. А някои страни (Словакия, Словения) са въвели преференции за някои инвестиции съобразно техния национален произход.

Отсъствието на съществени преференции у нас (и неефективността на съществуващите) е свързана с подценяването на значението на чуждестранните инвестиции и тяхната роля като източник на външно финансиране.

Макар, че в теорията са добре известни положителните последици върху икономиката от чуждестранните инвестиции, то случаят с България, както и другите централно и източно европейски страни може да се окачестви като по-особен в това отношение. Ефектът на ЧИ трябва да се търси в два фундаментални за прехода на страната проблема - външната задлъжнялост и неустойчивото и бавно развитие на пазарните структури. В този смисъл ЧИ могат да се разглеждат от една страна като източник за външно финансиране, а от друга като механизъм за разширяване и укрепване на пазарната икономика.

Чуждестранните инвестиции могат да изиграят ролята на решаващ фактор за отрасловото реструктуриране на икономиката, но само ако се привличат такива инвестиции, които подпомагат технологичното реструктуриране, преориентирането на продукцията към пазарното търсене, осигуряването на нови пазари и реструктуриране на търговската политика.

От друга страна чуждестранните инвестиции могат да се разглеждат като важен фактор за решаването на проблема с дълга - вътрешен и външен. Показателен случай е първата приватизационна сделка с Царевични продукти - където купувачът покри значителна част от дълговете на купеното предприятие.

Такава политика е предпочитана и от кредиторите на най-задлъжнелите страни в света. Не е случайно, че например Мексико сега е една от страните, привлекли най-много чуждестранни инвестиции през последните няколко години, след като беше една от страните с най-голям външен дълг.

Външното финансиране на дълга чрез заеми е свързано с твърдо фиксиране на задълженията по обслужването му, докато при замяната на дълг срещу собственост рискът се поема от инвеститора, което е несъмнено предимство. А печалбата се репатрира само ако се създаде.

Значението на ПЧИ като източник на външно финансиране се засилва и поради ограничените възможности за търговско кредитиране и огромния дефицит в платежния ни баланс с редица страни.

ПЧИ са не само външен източник на финансиране но и мощен фактор за разширяване на частния сектор. Те имат както пряк, така и косвен ефект върху развитието на местния бизнес в конкуренция с чуждестранния.

Предоставянето на преференции за някои инвестиции е възможно само при наличието на ясна приватизационна стратегия и стратегия на отрасловото реструктуриране. За съжаление за разлика от Унгария, Полша и Чехия, у нас това не е постигнато. А това изглежда е най-трудния проблем на икономическата реформа.

От изключително значение е създаването на подходяща институционална система за насърчаване на чуждестранните инвестиции и реализиране на националните приоритети в това отношение и на първо място създаването на инвестиционни фондове. Така например, в Унгария съществува фонд за подпомагане на чуждестранните инвестиции целящ подобряване на инфраструктурата, чието значение за привличането на чуждестранните инвестиции е голямо.

На второ място е необходимо да се създаде координация между всички държавни институции, имащи задължения в политиката за тяхното насърчаване. Възможно е това да е нова структура като агенция за чуждестранни инвестиции (като в Полша и Румъния), или такива функции ще се възложат на някоя от съществуващите - някое министерство или Агенцията за приватизацията. България е единствената страна от бившите социалистически, в която държавните органи не са подготвили официален наръчник за чуждестранния инвеститор и в която няма официална институция, от която чуждестранния инвеститор да получи цялостна информация за условията и формалните процедури за инвестиране.

От цялостна ревизия се нуждае законодателството, особено за безмитните зони, нормативната уредба за смесените дружества (в Полша този проблем е обект на закона за чуждестранните инвестиции), регистрацията и т.н. В противен случай ще изгоним чуждестранните инвестиции преди още да са дошли.

Център за изследване на демокрацията

ПРИВАТИЗАЦИЯТА И ИКОНОМИЧЕСКИТЕ РЕФОРМИ В БЪЛГАРИЯ

Международен семинар, Бояна, 3-4 юни 1993 г.

Как да накараме приватизацията на работа и как да я накараме да работи за добро; отношение към и специфика на общинската приватизация

Иво Ст. Ковачев, MSc, Mphil

В доклада се анализират проблемите на приватизацията в България. Подчертава се, че те произтичат основно от досегашното място на приватизацията в цялостната рамка на икономическата реформа, и нейните неизяснени цели. Някои практически проблеми на процеса са дискутирани също. Накрая се разглежда общинската приватизация. Върху нея рефлектират много от гореизброените проблеми. Благодарение на някои свои специфични особености обаче, тя може да изиграе позитивна роля.

I. Въведение

Реформите в Източна Европа достигнаха критична точка. Правителствата, които избраха шоквата терапия бяха свалени. В отговор на общественото недоволство, новите правителства трябваше да започнат различна политика. Променят се приоритети и последователността в реформата. Приватизацията (П), винаги обявявана за основен елемент, но неосъществявана на практика, се завръща на сцената. Дали не е малко късно? П в България стана жертва на модела на прехода. От приложената по-долу таблица може да се види че в "живия експеримент" провеждан в Източна Европа, България избра (или трябваше да се съгласи) да играе неблагоприятната и кратка роля на безразсъдния смелчага, на когото бързо му виждат сметката.

Модел на приватизация

		"пазарна"	"масова"
модел на прехода	постепенен преход	Унгария	Чехосл.
	шокова терапия	България	Полша

Настоящите промени в икономическите реформи доказаха предвидената от някои икономисти невъзможност на икономиките да "скачат", нито да бъдат променени за няколко месеца само с добро желание. Множество специфични обстоятелства на Източно Европейските страни ги постави в положение, различно от това на предишните пациенти на доктори като МВФ, така че този модел беше обречен отначало.

II. Проблеми на приватизацията в България

Целите на приватизацията все още не са изяснени напълно. Политиците подцениха нейната комплетност. Тя засяга множество хора и групи, с техните противоречиви интереси. Тя е политически процес и хармонизацията на различните интереси става важна, а оттук произтича и необходимостта да се отчита взаимозависимостта на тези интереси и да им се дадат експлицитни приоритети. Следващият труден проблем е да се подберат по-важните цели и да се определят подходящи средства за тяхното постигане. Цел на правителството е да остане на власт и то трябва да

- следва своята идеология
- спазва политическите си обещания
- има предвид чужди интереси
- постига социални цели
- отразява натиск от настоящи директори и колективи на държавни фирми
- постига фискални цели.

Става ясно обаче, че последните поне са ирелевантни. България има значителен дефицит но пък щом новата идеология изисква така или иначе ролята на държавата да бъде ограничена, тогава тези фискални цели не би трябвало да затормозват приватизацията. А практиката показва, че даже и в случаите където правителството е искало специално по-високи продажби, реалните приходи са оставали съвсем скромни.

Крайната цел на пазарната реформа е да се повиши благосъстоянието, а това изисква предприятия с висока продуктивност и възможност да отговарят на потребителското търсене. Тя осигурява това чрез стимули, във формата на собственост, за по-ефективно използване на съществуващите активи и създаването на нови. (Приемането, че частния характер на едно предприятие е синоним за неговото по-ефективно функциониране е често оспорвано в специализирана литература, но аз сега го приемам за дадено.) Биели и Литълчайлд (виж 3) дават малко по-различна насоченост: "целта на приватизацията е да се подобри индустрията чрез засилване ролята на пазарните сили". Техния фокус е върху индустрията, а чрез "пазарните сили" те имплицират конкуренцията. За съжаление и двете бяха позабравени от нашата реформа.

Типичната социалистическа икономическа структура се формираше от големи държавни предприятия, обикновено монополи от национален или източноевропейски мащаб, работещи за пазара на СИВ. Освобождването на цените често водеше до неуправляемостта им и неоправдано покачване. Не се появиха кой знае какви конкуренти. Реституцията повлия главно върху дребния бизнес.

Някои от националните ни "шампиони" можеха да се конкурират на световните пазари и бяха във важни отрасли, използващи сравнително модерни технологии. След 1989 обаче, промишленото развитие беше обявено за грешка. Бе решено България да се пренасочи отново към селско стопанство и туризъм. Чрез намаляване на конкурентоспособността на промишлеността, значителен източник на приходи, работни места и знания беше изкуствено и излишно разрушен. Промишлеността среща значителни предизвикателства в адаптирането си към пазарна среда. Без целенасочен подход, значителен национален капацитет може да бъде загубен. Производството трябва да получи импулс за да тръгне напред. Всички развити страни преследват определена индустриална политика. Никой не си тормози главата с идеологически постановки щом индустриалната конкурентоспособност трябва да бъде запазена. Особено успешен бе прагматичният стил на Япония и други източноазиатски страни.

Даване на субсидии, опрощаване на дългове, приемане на подходящи законови уредби, митнически тарифи, даване на специални права са възможни пътища за да се оживят някои предприятия. Направляването на П и чуждите инвестиции обаче са за предпочитане.

Между другото, чуждите инвеститори често имат интерес към сектори, които по политически причини бяха оставени на самотек. Така или иначе обаче, чуждите инвестиции (ЧИ) са далеч по-малко от очакваното. Аргумента за ЧИ като игра с ненулева сума засега противоречи на реалността. Чуждестранното участие е все още във фазата на представителства, търговски организации и най-много монтаж или по-обикновено производство, при това рядко в промишлеността. Региона страда от лош имидж. Мнозина ни мислят за изостанала страна. Потенциалните инвеститори се страхуват от:

- малкия пазар
- нестабилни макроикономически условия
- правни и процедурни проблеми (вкл. двойно данъчно облагане, защита на инвестициите, фалити и т.н.)
- проблеми с изясняване на собствеността
- силни синдикати
- корумпирани политици
- езикова бариера
- остаряла инфраструктура
- трудности с оценяване на фирмите
- дълговете
- проблеми със закупуване на земята
- трудности с финансирането понеже не биха могли да дадат гаранции чрез земята.

Получения риск изисква висока възвращаемост. Аргументите, че ЧИ_нам4 когато се вдигнат ограниченията върху вноса, а също и че чуждите инвеститори предпочитат по-сигурна среда, а значи и централизирана система изглежда са верни. Наблюдават се по-скоро "пасивни" инвестиции и типична стратегия на "последване". Виждането е че страна е по-подходяща за продажби, отколкото за производство. Трябва ли значи да се позатворим пак

От друга страна, тези които идват първи в България имат възможност да влияят даже и върху законотворчество така че да е в тяхна полза. Между другите предимства са:

- възможности за капитализиране на фактории и продуктови пазарни несъвършенства
- близост
- възможности за пазари в трети страни (въпреки че след неразумното и прибрзано решение за разрушаване на СИВ, много пазари се изпариха)
- съществуване на производствен капацитет в страната.

П може да подобри както продуктовата ефективност, чрез намаляване на разходите, така и алокативната ефективност, чрез намаляване на цените поради конкуренцията (особено ако има достатъчно търсене). Има обаче много допълнителни разходи по реализацията, напр. за:

- създаването на различни институции (напр. агенции за приватизация)
- подготовка и оценяване на приватизационни проекти
- консултанти при правния анализ и оценката.

Още по-голяма може да бъде разхода от пропуснати възможности ако процеса се забави. Така че за да се максимизира настоящата нетна стойност на бъдещите приходи

от добавъчна стойност от такива фирми, П трябва да се направи по-бързо. Продаването на търг или чрез конкурс едва ли е най-бързия начин. Ваучерна схема може да помогне.

Може да се окаже обаче че постигайки повече, по-добри и по-евтини продукти не е достатъчно ако процеса се възприеме като несправедлив. А това може да се случи лесно ако поради бързане някои фирми се продадат "евтино" или само отделни групировки изглежда да печелят. Неизбежното преразпределение може да се уравни чрез по-широко разхвърляне на собствеността чрез бонове.

В този смисъл най-добро равновесие между ефективност и социално равенство изглежда да дава модел на приватизация подобен на този в Чехия. Подобни схеми спомагат създаването на класа от предприемачи. И политиците трябва да разберат, че това е начина да се обедини нацията - не върху съмнителната основа на политически чувства а върху базата на общ икономически интерес.

Друга основна черта е, че такъв модел, ако е добре изграден, действително постига по-добра оценка на приватизираната фирма, на базата на просто търсене и предлагане.

Някои критикуват този модел поради феномена на инвестиционните фондове, фактът е обаче, че точно те спасиха идеята в Чехословакия обещавайки големи печалби и така събуждайки интерес. Те се появили спонтанно, създавайки почти съвършена пазарна конкуренция. Те не бяха ограничени от правителството и хората можеха свободно да избират, поемайки пълна отговорност за своя избор. Затова чешкия модел е по-добър от ограниченото полско решение.

Каквито и да са потенциалните недостатъци, основно предимство е че човек взема собствено решение: дали да купува директно в предприятия, избрани от самия него, или да даде част или всичките си ваучери на инвестиционен фонд (или фондове), избрани отново от самия него. А дори и избраната фирма или фонд да фалират, това е в края на краищата само загуба от пропуснати възможности. Иначе човек става жертва на корумпирани политици и самообявили се специалисти.

Наскоро появилия се проект "Беров", използващ полици с отложено плащане, е творческо пренасяне на чешката технология и независимо от първоначалните си неизяснености и недостатъци, той би могъл да бъде една важна стъпка към реална П. Той е и масова П, и носи някакви пари на държавата. От друга страна, особено важно е да се включат достатъчно добри фирми в схемата за да се осигури истински избор. Чехите включиха някои от най-добрите си компании, вкл банки, хотели, фирми за производство на бира, стъкло. Така те останаха в чешки ръце. Това е обратно на положението в България, където всеки, вкл. банки и синдикати, обвиниха предложението, гледайки техни егоистични интереси. Сега поне имаме късмет, че Световната Банка неочаквано застана зад идеята за свободни бонове, след като видя резултатите от различните модели приложени в различните източноевропейски страни. Тя е даже готова да притиска правителства с неподходящи закони да ги сменят.

Закупуването от ръководството или колектива се предлага често като алтернатива на ваучерните схеми, а и по-отговарящо на тона за настоящия закон. Такива модели преодоляват противоречието между собственост и управление. Липсата на капитал може да се преодолее чрез лизингови схеми. Закупуване от ръководството обаче допуска значителен конфликт на интереси и води до необосновани печалби за неколцина мениджъри. Затова

подобни схеми трябва да се прилагат само ако възможност за участие се предоставя и на други заинтересувани.

Явно е че постигане на хармония и взаимен просперитет и почти недостижимо. Японския "киосей" не съществува даже и в Япония. Неотдавна председателя на "Сони" Морита (15) предупреди, че японския успех се дължи и на:

- слабо подпомагане на областите
- "кейрецу", което притиска доставчиците
- сравнително ниско трудово заплащане
- нисък дивидент, което е трудно постижимо ако се цели развитие на частна собственост, а пък лихвения процент е висок.

При това трябва да се помни че САЩ играха много важна положителна роля в Япония, предлагайки не само идеология, но и капитал, технологии, и пазари за японските компании.

Има също значителни практически проблеми при осъществяване на П. Бяха натрупани значителни дългове. Високите лихви и кризата ги направи необслужваеми и те нараснаха бързо и много. Високите лихви по депозити на граждани са най-лесната възможност за много хора. Така, най-важния проблем става човешкия фактор. Комплексността и множеството на решенията които трябва да бъдат вземани е огромна. Завишената несигурност на всички равнища скъсява значително хоризонта при вземане на решения. Така основната стратегия е да се оживее. Неотдавна, бивш вице-премиер, но все още депутат, заяви че електрониката в България трябва да се развива, макар че беше по време на неговия мандат когато се взе противоположно решение. Друг депутат и председател на икономическа комисия призна че неговата поддръжка на шоковата терапия била грешка. Само преди година той и един настоящ вице-премиер гордо се биеха по гърдите че те били "бащите" на закона за П. Сега признават че той не е достатъчно добър. Никой от тези обаче не възнамерява да се оттегли от позициите си. Нивото на корупция е отчайващо високо. Трудно е да се каже същото за нивото на компетентност. П се нуждаеше от счетоводители, оценители, юристи, банкери и т.н. Реструктурирането и нарастващата безработица накара много хора да обърнат поглед към възникналите възможности покрай П, както в министерства и агенции, така и в частни фирми.

III. Специфика на общинската приватизация.

Една от основните промени след 1989 бе дефинирането на публичната собственост и разделянето и на държавна и общинска. Законът за Преобразуване и Приватизацията на Държавни и Общински Предприятия (ЗППДОП) подчерта още повече общинската приватизация (П) отделяйки я от държавната. П на общинска собственост цели да освободи общината от излишна икономическа дейност, като подчертава такива със социален характер. Големината и характера на общинските фирми приближават общинската П до "малката" П, позволявайки по-широко участие на български предприемачи.

През юли 1992 Софийският Общински Съвет (СОС) взема решение за създаване на Софийска Общинска Агенция за Приватизация (СОАП) като неин специализиран орган. Това е едно уникално решение и идва да подчертае значимостта, която се отдава на П в общината. СОАП започва да функционира през декември 1992 г. Назначен е Надзорен Съвет от 9 души, 6 общински съветници определени от СОС и 3 от квотата на кмета. Надзорният Съвет назначава Изпълнителен Директор, следвайки модела на (голямата) Агенция за Приватизация. Последният е използван също при изграждането на организационната и управленска структура на СОАП.

СОАП ръководи П на цялата общинска собственост. Тук липсват ограниченията, характерни за П на държавна собственост по повод правомощията на (голямата) АП, Министерски Съвет, и отрасловите министерства. СОАП решава:

- кои предприятия да се предложат за П
- кои да останат общинска собственост

- кои да се промотират пред чужди инвеститори
- кои да се насочат към български участници
- какъв метод на П да се приложи
- окончателната сделка.

Обявяването на процедура за всяка фирма, както и крайния резултат се одобрява от СОС.

П на общински предприятия, фирми и отделни обекти се осъществява на базата на Годишна програма. Последната отразява изискванията на закона и Правилника на СОАП.

През април 1993, СОС одобри Програмата, подготвена от специализирания отдел на СОАП. Нейното разработване се опираше на следните основни принципи:

- осигуряване на условия за засилване на пазарната конкуренция
- зачитане на социалните фактори
- привличане на домашни и чужд инвеститори
- създаване на условия за задоволяване нуждите на региона чрез запазване главните дейности на икономическите единици за да се избегнат диспропорции
- увеличаване на приходите.

Поради някои правни, социални и икономически фактори, общинските фирми СЕК, Метрополитен, Метрострой и Метропроект бяха забранени за П през 1993.

От друга страна търговията, услугите, хотелиерство и ресторантьорство, и строителството бяха определени за приоритетни отрасли за П през 1993. Изборът се базираше на:

- структурата на общинската икономика (има общо 183 общински предприятия, от тях 51 % са в гореизброените отрасли)
- сравнителен анализ на начините на управление на общинска собственост
- степента на икономическа, организационна и технологична делимост на общинската собственост
- по-високата атрактивност на тези сектори, оттам евентуалното им по-лесно приватизиране, при по-високи приходи.

От 183 общински предприятия, фирми и търговски дружества, 3 фирми и 95 отделни обекта (от 7 фирми и 4 търговски дружества) са в програмата за П:

- търговия: 79 обекта от 3 общински фирми и 4 търговски дружества
- услуги: 1 общинска фирма и 4 обекта
- хотелство и ресторантьорство: 12 обекта от 3 общински фирми
- строителство: 2 общински фирми.

Основни критерии за определяне на забранените обекти за П през 1993 бяха:

- разбиване монопола на някои общински предприятия
- съществуващото правно състояние на обектите
- намаляване загубите на общината от губещи фирми
- тестване на пазара за да се видят по-реални оценки за обектите
- търговска и производствена площ
- социална значимост за региона и заетите лица
- заети позиции на пазарни възможности за бъдещо развитие
- наличие на интерес към определени фирми от потенциални инвеститори
- влияние на предприятието или фирмата върху цялостното звучене на системата на общински предприятия
- балансирано дислокация на частни инвестиции по отделните региони.

Програмата е отворена и гъвкава. Тя може да бъде разширявана и променяна. 60 % от включените в програмата за 1993 г фирми трябва да бъдат приватизирани до края на годината. Останалите 40 % трябва да минат поне предприватизационна подготовка.,

а окончателно да бъдат продадени до март 1994г. Около 20 обекта са вече в първия етап на приватизационната процедура и може би ще бъдат приватизирани до юли.

Очакваните ПРИХОДИ от П през 1993 са около 267 млн лв:

- търговия - 73 млн лв
- услуги -105 млн лв
- хотелство и ресторантьорство - 74 млн лв
- строителство - 15 млн лв.

Главни фактори, влияещи на нивото на приходите и тяхното разпределяне през 1993 са:

- оценката на предприятията
- приложените приватизационни методи и техники
- преференциално участие на колектива на приватизираната фирма
- начините за разрешаване на проблема с лошите дългове
- реалното изпълнение на приватизационна сделка.

В съответствие с чл.6, ал.2 от ЗППДОП, общината взема само 50 % от приходите. Останалите 50 % отиват в държавата: 20% за Взаимния фонд, 30% за социалните фондове. Общината може да използва своите 50 % само за инвестиционни цели. Подобно разпределение кара някои да се съмняват в целесъобразността от П за общината.

10

От друга страна, биха могли да се организират специализирани инвестиционни фондове да управляват тези 50 %. При добро и мъдро ръководство те могат да нараснат бързо и сигурно, връщайки по-висок от нормалния процент печалба, оздравявайки някои общински фирми и така ускорявайки П.

Общата сума на разходите за осъществяване на П на общински предприятия през 1993 достига 10 млн лв. Те включват:

- разходи за правен и икономически анализ и оценки
- заплащане на консултантски услуги и експертизи
- заплащане на посредници, комисионни и др разходи по продажбата
- разходи за маркетинг и реклама
- разходи във връзка с ликвидацията на общински фирми
- разходи за публикации в пресата
- разходи за квалификация на специалистите.

СОАП е в разговори с някои от най-големите световноизвестни компании, чието евентуално участие в общинската П в София, ще промени значително облика и престижа на столицата ни, нейната икономика и предлагани услуги. Влиятелни световни институции изразиха подкрепа и желание за съвместна работа със СОАП. Може би нещата най-сетне тръгват.

1. Harris L. (1989) True fundamentals of the economic role of government, in Samuels E. ed. Fundamentals of the economic role of government, Greenwood Press, New York

2. Jones, S. (1991) The road to privatisation. Finance and Development, March

3. Johnson C. (1988) Privatization and ownership. Pinter Publishers, London

4. Kovachev I. (1993) Models and reality in the economic reforms in Eastern Europe. 20th Annual Conference of the Academy of International Business, University of Glamorgan, South Wales, 5-6 April, 1993

5. Kovachev I. (1992) Machining the East European block. The Open University, Milton Keynes, U.K.

6. Kovachev I. (1992) Japanese direct investment in Eastern Europe: why it isn't there. School of International Management, International University of Japan

7. Kovachev I. (1992) Inward foreign direct investment as a reflection of the host country's factors. School of International Management, International University of Japan
8. Kovachev I. (1992) Assessment of the transition and privatisation in Bulgaria and its policy implications. Centre for East European Studies, University of Liverpool, U.K.
9. Kovachev I. (1991) Transition from central-planning to a free-market economy in Eastern Europe. Science Policy Research Unit, University of Sussex, U.K.
10. Kovachev I. (1991) On central vs. free banking. American Institute for Economic Research, Massachusetts
11. Kovachev I. (1991) The missing chapter: the competitive advantage (and selective forcing disadvantages) of East European nations. SPRU, University of Sussex, U.K.
12. Lipton D & Sachs J. (1990) Privatisation in Eastern Europe: the case of Poland. Brookings papers on Economic Activity, n.2, Brookings Institution, Washington, D.C.
13. Mejstrik, M. & O.Kyn, Z.Blaha, J.Mladek (1992) The three knots of voucher privatisation. Respect, February, Prague
14. Moore T. (1990) Privatisation now or else: the impending failure of democracy and freedom in Central Europe. Hoover Institution, Stanford
15. Sawa, T. (1992) After the bubble economy. The Japan Times, p. 18, October 19, 1992, Tokyo
16. Slavenkov B. (1993) Privatisation Agency takes part in a strategy to undermine the government. 168 hours, May 26, p. 12
17. Sowell, T. (1980) Knowledge and decisions. Basic Books, Inc. New York
18. Svejnar, J. (1991) Microeconomic issues in the transition to a market economy. Journal of economic perspectives, v.5, n.4, Fall, pp. 123-138
19. Vickers J. & Yarrow G. (1991) Economic perspectives on privatisation. The journal of economic perspectives, v.5, n.2, Spring, American Economic Association
20. Walters A. (1990) Deregulation and privatization - lessons from the United Kingdom, in Mathewson F. ed. The law and economics of competition policy. The Fraser Institute, Vancouver, B.C.

Център за изследване на демокрацията

ПРИВАТИЗАЦИЯТА И ИКОНОМИЧЕСКИТЕ РЕФОРМИ В БЪЛГАРИЯ

Международен семинар, Бояна, 3-5 юни 1993 г.

ОПИТА В ПРИВАТИЗАЦИЯТА В ИЗТОЧНА ГЕРМАНИЯ

Prof. Werner Gumpel

*Институт по икономика за източна и югоизточна Европа, Мюнхенски
университет, Германия*

Въпреки че приватизацията на държавните предприятия и сектора на услугите в Източна Германия може да се счита за успешна, тя не протече без известни затруднения. Този приватизационен метод, за съжаление, не може да послужи за модел за другите пост-социалистически страни, защото протече при специфични условия, които не се наблюдават другаде в този преходен период.

Наследството на бившата Източна Германия не се различава от това на другите страни от Източна и Централна Европа: в продължение на десетилетия комунистите използваха капитала на националните икономики и до голяма степен не успяха да реинвестират, като по този начин производственият капитал бе изчерпан. Източногерманската икономика може да се сравни с един опустошен пейзаж, като в същото време предприятията работеха с прекалено много работници и по този начин безработицата, която реално съществуваше в социалистическите страни, бе скрита, като отговорността се понасяше от самите предприятия.

Преобразуването на икономическата система и адаптирането ѝ към западногерманските стандарти постави за решаване двустранен проблем. Индустиалните предприятия бяха в толкова лошо състояние, че беше трудно да се продадат без предварителното им преобразуване, най-вече поради

факта, че безогледното използване на природата бе нанесло сериозни екологически поражения. Необходими са значителни инвестиции за тези поразени райони. Прехвърлянето на отговорността за безработицата върху самите предприятия и свързаната с това по-ниска производителност изисква сериозно намаляване на заетостта и реструктуриране на инвестициите. По време на обединението производителността в Източна Германия се равняваше приблизително на 30% от западногерманските стандарти. Намаляването на големия брой излишни работни места поражда трудно разрешими социални проблеми, федералното правителство плаща годишно 100 милиарда марки за облекчаване на социалното напрежение, породено от обединението. Всъщност безработицата в Източна Германия достига около 35%. Официалното ниво на безработицата може за да се задържи на 13% само чрез екстензивна обществена заетост и програма за преквалификация.

Положението допълнително се усложнява от разпадането на източноевропейските пазари, където бившата Източна Германия бе вторият по

големина производител на стоки след СССР. Тези страни сега предпочитат Западна Германия и други вносители. Износът от Източна Германия за страните от Централна и Източна Европа спадна с 37% през 1992г. (през 1991 г. този спад възлизаше вече на 60% в сравнение с нивото от 1989). В тези страни започна да преобладава вносът на западногермански стоки и през 1992 износът на Западна Германия нарасна с 16%. Основната причина е не само недостатъчната конкурентноспособност на източногерманските стоки по отношение на качеството, но и високата им цена. Ревалвацията на източногерманската марка фактически с 400% по време на обединението и бързото повишаване на заплатите, имащо за цел да се достигне нивото им в Западна Германия, въпреки незначителното увеличаване на производителността, затрудни утвърждаването на предприятията от Източна Германия на международния пазар. Политиката, провеждана от профсъюзите, чиито централи се намират в Западна Германия, допринесоха за намаляването на работните места. Междувременно промишлените компании бяха уволнили повече от 60% от служителите, които имаха в края на 1990 г.

При тези условия не е учудващо, че икономическата активност в тези "нови провинции" продължава да е слаба, въпреки невероятно високото ниво на прехвърляне на капитали. Едва малко повече от половината (51 процента) от стойността на стоките и услугите, възлизаща на 391 милиарда марки през 1993 г., вложена за потребление и като инвестиции в Източна Германия, може да се

впише в актива на местното производство. Това означава, че липсващият баланс между внос и износ се оценява на 192 милиарда марки или 49% от вътрешното потребление. Държавната Баварска централна банка илюстрира тези безпрецедентни размери със следния пример: дори и в САЩ, където външнотърговският дефицит, породен от външния дълг, най-големият в света в момента, и причинил загриженост през осемдесетте години, съществуващият дисбаланс никога не надвиши съществено трите процента от вътрешното ниво на потребление. Новите провинции се нуждаеха от нетно финансиране в размер на 180 милиарда марки през 1992 г., което бе покрито от трансфер на капитали от Западна Германия. За жалост две трети от тази сума бяха погълнати от потреблението вместо да бъдат инвестирани.

Въпреки увеличените инвестиции в новите провинции (около 92 милиарда марки бяха инвестирани през 1992 г.), те бяха насочени предимно към сектора на услугите. Конкуренцията на съседните страни като Чешката република и Полша с тяхното сравнително ниско ниво на заплатите е много силна в тази област. Докато средната работна заплата за един час в Германия е около 65 марки, то в Чешката република тя е приблизително 4,5 марки. Разходите за работна заплата на един зает в Източна Германия изпревариха нивото на същите в западната част на страната през миналата година с повече от 70%. През 1992 г. трудовите разходи в източногерманската промишленост представляваха 75% от разходите в Западна Германия, въпреки че за източногерманската икономика като цяло производителността за един час се равнява само на 40% от тази в Западна Германия. Следователно съотношението на производствените разходи в двете части на страната е 2:3 и затова съвсем не е учудващо, че Източна Германия в момента не се смята за особено привлекателно място за инвеститорите.

Следователно приватизацията на държавните промишлени предприятия трябва да се провежда при явно неблагоприятни условия. Ако въпреки всичко обаче се отбележи успех, то той ще се дължи на огромното пренасочване на капитали от запад към изток, осигуряващо не само приемането на процеса на преобразуване, но служещо за обновяване на инфраструктурата на транспорта, енергетиката и социалната сфера (като строеж и модернизиране на болници). Инфраструктурата също пострада от

тенденцията в комунистическата икономика на използване на капитали, без те да се попълват или обновяват.

Процесът на приватизация се контролираше от специална Агенция за приватизация, т.нар. "Тройханданцалт" или просто "Тройханд". Тя бе създадена от последното комунистическо правителство на първи март 1990 г. Всички предприятия в тогавашната ГДР трябваше по закон да се преобразуват в акционерни дружества, чиито акции тогава държеше Агенцията за приватизация. Оттогава Агенцията премина през много промени. Основната ѝ задача сега е колкото се може по-бързо да приватизира държавните предприятия. През 1990 тя направляваше дейността на 99% от промишления капацитет, 99% от капацитета на транспортния сектор и 73% от капацитета на строителната промишленост. Това бяха 7 894 така наречени "Комбинати" или конгломерати и фирми с повече от 40 000 производствени предприятия или бизнес представителства. От тях 2 800 бяха класифицирани като принадлежащи към сектора, произвеждащ инвестиционни стоки, 1666 се считаха за част от производството на потребителски стоки, а останалите бяха прехвърлени към други промишлени клонове. Повече от 4 милиона души работеха във фирмите към Агенцията за приватизация и следователно тя се превърна в най-голямото държавно предприятие в света.

След като разби конгломератите и монополистите на по-малки части, Агенцията за приватизация започна да търси вътрешни и чуждестранни инвеститори. До февруари 1993 г. тя успя да продаде 1 1231 фирми. Чуждите инвеститори купиха само 556 от тях, защото чуждестранните фирми бяха много предпазливи в началото. Въпреки това Агенцията за приватизация постигна огромен успех. Тя успя да продаде повече от 85% от бившите социалистически предприятия за по-малко от три години. Новите собственици обещаха да запазят повече от 1.4 милиона работни места и да инвестират приблизително 173 милиарда марки в новите си предприятия. Чуждестранните инвеститори се съгласиха да инвестират около 17.4 милиарда марки и да запазят 122 500 работни места до края на февруари 1993 г. Най-крупните чуждестранни инвеститори, що се отнася до размера на инвестициите, са от Франция и САЩ, а най-много са купувачите от Швейцария и Австрия.

През февруари 1993 г. 1253 фирми с 236 000 работници все още принадлежаха на Агенцията за приватизация. Повечето от тези служители работеха във фирми с над 100 служители докато повечето фирми наемаха малко служители. Тези фирми представляват непродаваемата "утайка", за които Агенцията за приватизация разработи специална стратегия за продажба. Една такава стратегия е концепцията за изграждане на компании със съвместен мениджмънт и участие.

Според германския закон фирма с ограничена отговорност се състои от едно или повече лица, които са съдружници и поне едно лице с ограничена отговорност, ограничаваща се според размера на неговите инвестиции, което не му позволява да участва в ежедневната дейност и управление на фирмата. При този тип съдружие Агенцията за приватизация приема ролята на съдружник с ограничена отговорност и въвежда фирмата, която ще се реструктурира и след това приватизира в съдружието, като капиталова инвестиция. Агенцията за приватизация оставя отговорността за реструктурирането на предприятието на експерти от частния сектор, като в този случай нейната дейност се ограничава в насърчаване на създаването на мениджмънт-съдружие само в онези предприятия, които могат да оцелеят само след цялостна реорганизация и които не могат да бъдат продадени в настоящото им състояние. След успешното завършване на реорганизацията, мениджърите на съдружието ще получат акции от дивидента при продажбата на фирмата. Вече бяха предприети първите стъпки към поставянето в частни ръце на реструктурирането на онези фирми, които могат да бъдат спасени. Втората стъпка представлява същинската приватизация на

предприятието, следователно този тип съдружия не са замислени като постоянни или дългосрочни мерки. Предполага се, че те ще са изпълнили предназначението си в срок от 3 години. Сега 69 предприятия с около 32 000 служители се управляват от 5 мениджмънт-съдружия. Първите успешни реорганизации и предстоящите продажби на тези предприятия са почти завършени. Самото обявяване, че отделни предприятия ще преминат към формата на мениджмънт-съдружие предизвика вълна на приватизация, защото потенциалните инвеститори се опасяваха от повишаване на цените на предприятията в случай на успешно реструктуриране.

Напредъкът в приватизационния проект приближи Агенцията за приватизация към обявената цел, а именно да завърши дейността си до края на 1994 г. През 1990г. малцина вярваха, че тази цел може да бъде постигната. Междувременно някои от 15-те бюро на Агенцията по приватизация приключиха успешно своите задачи и предадоха оставащите отделни случаи на приватизация или реструктуриране на централното бюро в Берлин. Това обаче не означава, че в близко бъдеще дейността на Агенцията по приватизация ще бъде напълно преустановена. Нейната бъдеща работа ще се състои в осъществяване на контрол на изпълнение на клаузите в договорите. В много редки случаи инвеститорите не спазват поетите задължение по отношение на обема на инвестициите или трудова заетост или не изплащат договорената цена за закупуване.

В края на януари 1992 г. 2 340 предприятия към Агенцията за приватизация нямат изгледи да бъдат продадени или реструктурирани, което наложи да започнат процедури за закриването им. Тяхното затваряне представляваше загуба на около 363 000 работни места, но в някои случаи бе възможно да открият нови производства на мястото на закритите. Тези нови производства създадоха работни места за около 30% от предишните служители.

Реституцията на имущество и производства, отнети от комунистите, допълнително затруднява реструктурирането на държавната икономика. Повече от 120 000 собственици подадоха заявления за връщане на тяхната предишна производствена собственост. Исковете за реституция са около 2.2 милиона, като 1.7 милиона от тях се отнасят до недвижимо имущество или сгради. Сред обектите, които предстои да бъдат приватизирани, са голям брой малки и средни предприятия, които се смятат за особено важни за пазарната икономика. Реституцията е изправена пред необичайни трудности, защото в миналото тези предприятия често пъти са били включвани в конгломерати или други държавни предприятия и сега много трудно могат да бъдат разграничени и отделени от тях. Голяма част от техния фонд вече не е в експлоатационно състояние. По-голяма част от останалите имоти също не могат да се използват, въпреки че в някои от случаите тези имоти биха направили възможно създаването на ново предприятие. Собственикът е изправен пред много проблеми, като на четири от тях подробно ще се спрем тук.

1. Неразрешени проблеми от периода на последното правителство на ГДР (Модров и де Мезиер). По време на тяхното управление 3 100 предприятия бяха приватизирани, но оттогава възникнаха множество проблеми от юридическо естество. Липсваха документи и много нотариални въпроси, свързани с недвижимо имущество, останаха неразрешени. Администрацията беше некомпетентна и отчасти недобросъвестна. Агенцията за приватизация сега трябва да поправи тези недостатъци.

2. Проблемът, свързан със старите дългове. При приемане на имуществото предишните собственици също трябва да поемат отговорност за пасивите или дълговете, които са били направени по време на социалистическия режим. Въпреки че Агенцията за приватизация може да помогне за плащането, част от дълга трябва да се

поеме от предишните собственици. Обикновено тази част надвишава значително стойността на собствеността. Старите дългове възлизат средно на около 1.9 милиона марки. От сто приватизирани предприятия 70 имат подобни дългове.

3. финансови спирачки. Високото ниво на старите дългове накара банките да се въздържат от отпускане на заеми на засегнатите предприятия, защото те не бяха представили обезпечения.

4. Неравнопоставеност. Реприватизираните предприятия са в по-незавидно положение в сравнение с частните инвеститори, защото те не са или са само частично обременени със старите дългове на своите предприятия.

Ако законовите въпроси относно правата на собственост не могат окончателно да бъдат разрешени, инвеститорите имат предимство пред предишните собственици, ако последните нямат възможност да вложат същите инвестиции, и в подобен случай предишните собственици имат право само на компенсация. Същата процедура се прилага и за недвижимото имущество. Въпреки че подобно решение може да породи несправедливост, то е необходимо на правителството за да привлече колкото се може повече инвестиции за най-кратко време. Проблемът за правото на собственост не трябваше да се превръща в пречка за преустройството на Източна Германия.

Основното препятствие за приватизацията в източногерманската икономика е тромавата администрация и законодателство, причинени от липсата на достатъчно опит и информация. Въпреки значителното прехвърляне на човешки капитал от Западна Германия и обучението на източногерманци на запад, този недостатък се преодолява много бавно.

В заключение може да се каже, че Агенцията успешно изпълни задачите си. Това обаче съвсем не означава, че не са направени грешки с последвало неудачно развитие. Някои от продажбите бяха критикувани поради ниската им цена и някои лица от Източна и Западна Германия получиха съмнителна печалба от това. Трябва да се осъзнае, че в крайна сметка приватизационният

процес не донесе печалба на държавата, а напротив, тя трябваше да поеме дългове, възлизащи на стотици милиарди. До 1995 г. Агенцията ще трябва да поеме дългове на стойност 250 милиарда марки, като към тях се прибавят и приблизително 150 милиарда марки в пасиви от така наречените фондове за уреждане на кредити (поемане на стари дългове от времето на бившата ГДР) и от исковете за компенсации, произтичащи от валутната реформа, финансовото бреме, което федералното правителство наследи от ГДР, възлиза на общо 400 милиарда марки - една огромна сума, която е почти непосилна дори и за такава икономически силна страна като федерална Република Германия. Без значителната финансова помощ от Западна Германия преобразуването на икономическата система за определения период нямаше да бъде възможно. Въпреки това може да се каже, че бе достигнато уникално историческо постижение с реални възможности за по-нататъшно развитие, но поради специфичното положение в Германия то не може да служи като модел за другите страни.

Център за изследване на демокрацията

ПРИВАТИЗАЦИЯТА И ИКОНОМИЧЕСКИТЕ РЕФОРМИ В БЪЛГАРИЯ

Международен семинар, Бояна, 3-5 юни 1993 г.

РАЗРЕШАВАНЕ НА ПРОБАЕМА С ЛОШИТЕ ДЪЛГОВЕ НА ПРЕДПРИЯТИЯТА - УСЛОВИЕ ЗА УСКОРЯВАНЕ НА ПРИВАТИЗАЦИЯТА И БАНКОВАТА РЕФОРМА

Надежда Сандолова-Христова

България започна реформата в изключително тежка ситуация както в производствения, така и във финансовия сектор. На дневен ред стояха две задачи, които трябваше да намерят едновременно решение - оцеляването на икономиката и нейното реформиране. Стабилизационната програма бе изградена съобразно общоприетите монетарни принципи и целеше стабилизация на икономиката в нови макроикономически пропорции, въвеждане на пазарни механизми и създаване на подходяща среда за провеждане на структурна реформа. Основни стабилизационни елементи на програмата бяха:

- либерализация на цените и спиране на субсидиите;
- твърда кредитна политика на българска народна банка, която включваше високи лихвени проценти и използване на кредитни тавани;
- реформа във валутната система чрез премахване на множеството валутни курсове и определянето му само на основата на междубанковия валутен пазар;
- реструктуриране на бюджета, изразено в рязко съкращаване на степента на преразпределение на ресурсите.

Така разработената стабилизационна програма до голяма степен определи и правителствената икономическа политика, провеждана през 1991 и

1992 година. Тя даде своите резултати, но постигнатата степен на макроикономическа стабилност не би могла да има траен ефект, ако не се подкрепи от решителни структурни преобразувания. От средата на 1992 година основните усилия за продължаване на реформата се пренесоха върху провеждането на структурната реформа. Резултатите от проведените стабилизационни мероприятия създадоха икономическата среда за нейното провеждане и сами по себе си определиха рамката на възможните действия и трудности в тази насока.

Едновременното провеждане на либерализацията на цените в условия на неизграден вътрешен пазар и рязкото повишаване на лихвените проценти още от началото на 1991 година доведе до изключително поскъпване на кредитния ресурс. Предприятията се оказаха неподготвени да реагират. В редица случаи недостатъчно развитите пазарни структури, липсата на нова законова база и разрушаването на пазарните връзки с ОНД поставиха болшинството от тях в тежко финансово състояние. Структурната реформа стартира в условията на почти повсеместен финансов фалит на

търговските фирми и дружества с държавно имущество. Оценката на финансовото състояние на производствените единици стана невъзможно да се възприема като надежден критерий за провеждането на приватизация, на ликвидация и на оздравителните действия, финансовата несъстоятелност в масовия случай на практика и до сега не означава нежизнеспособност на предприятието. Структурната реформа се изправи пред необходимостта от разрешаване на три основни и взаимообвързани проблема:

1. Огромната за размерите на страната вътрешна кредитна задлъжнялост на предприятията.

2. Усложнено провеждане на банковата консолидация и продължаване реформата на банковата система преди разрешаването на този проблем.

3. Затруднено стартиране на приватизацията.

Съответните действия по изчистване на лошите кредити на държавните предприятия и на банковите портфейли изискват намиране на решения, запазващи едновременно интересите както на производството, така и на банковия сектор. Трудността се състои не само в подхода, но и най-вече в осигуряването на достатъчен ресурс за преоформяне на тези дългове в условията на немалък бюджетен дефицит, спад на производството, относително намаление на източниците за бюджетни приходи и недоверие на международните финансови среди към страната поради неразрешените проблеми по обслужването на външния дълг.

I.

За 1991 година за сметка на държавния бюджет в държавен дълг бяха преоформени несъбираеми кредити на държавни предприятия в размер на 4 млрд. лева. В това число за промишлеността сумата възлизаше на 2081,1 млн. лв. преоформени дългове на 124 промишлени предприятия. По реда на постановление 136 на МС от 1991 година преоформянето на лошите кредити се извърши при поемане на ангажимент от страна на предприятията за изпълнение на съответни оздравителни програми.

Извършения анализ на реализацията на програмите за финансово оздравяване на предприятията с редуциран дълг показва, че проблемите с кредитната задлъжнялост на фирмите се задълбочават към негативните фактори действали през 1991 г., като високият лихвен процент, разпадането на традиционните пазари, намаленото търсене на вътрешния пазар, трудностите в осигуряване на основни суровини, технологична и ценова политика в условията на централизираната планова икономика, през 1992 г. се прибавят и нови утежняващи за фирмите обстоятелства. В основни линии те са свързани с:

- липса на реални договорености по търговско—икономическото сътрудничество с новите партньори на Общността на независимите държави за 1992 година;

- последици от неуредени плащания по спогодбите за 1991 г. с бившия Съветски съюз и плащания, свързани с кризата в персийския залив, които принуждават фирмите да ползват нови кредити, утежняващи допълнително дълга им към банките;

- наложеното ембарго за износ в Сърбия и Черна гора;

- силната конкуренция, предизвикана от либерализацията на вноса и спада в производството на редица промишлени производства;

- продължаваща тенденция на покачване на цените на енергийните ресурси и свързаното с това увеличение на цените на суровините, материалите, както и на размера на кредитите за покриване на необходимите оборотни средства;

- поддържане на сравнително ниски цени за част от продукцията на фирмите, несъответстващи на ръста на цените на суровините, материалите и енергията, с оглед

поддържане и запазване на пазарите на тези стоки;

- необходимост от индексация на доходите на населението в съответствие с темпа на инфлацията и увеличава не на средствата за работна заплата;

- допълнително влошаване на финансовото състояние на фирмите след въвеждането на наказателни лихви по просрочените кредити;

- увеличаване на междуфирмената задлъжнялост, която принуждава фирмите да ползват нови кредити.

Обстойният анализ на тези фактори показва, че тяхното влияние върху финансовото състояние на едноличните търговски дружества и фирми с държавно имущество, макар и в различна степен е еднопосочно. В зависимост от това дали е подхотено отговорно при разработката на оздравителните програми, тяхното влияние в отделните програми е отразено с голяма доза субективизъм.

Отчитайки резултатите от оздравителните програми за финансово възстановяване на фирмите с редуциран дълг се налага също така извода, че с постановление ' 136 и решение ' 319 на Министерския съвет от 1991 г. за преоформяне в държавен дълг на трудносъбираеми задължения на държавните фирми към банките към 31 декември 1990 година, проблемите с кредитната задлъжнялост на фирмите от системата на промишлеността са били решени частично. Този извод се потвърждава от факта, че част от приетия с постановление ' 136 механизъм, предвиждащ въвеждане на мораториум по погасяването на кредити и лихвите по тях не беше задействан. В резултат на това търговските банки продължиха да начисляват лихви и по-голямата част от фирмите, за които се предлагаша пълни кредитни облекчения по инвестиционни дългове към 30 декември 1990 г., се явиха отново с кредитни задължения.

Заедно с това, въпреки оказаното съдействие при договарянето с банките за посочените по реда на т.3, 4 и 6 на чл.3, ал.1 на постановление ' 136 от 1991 г. кредитни облекчения, конкретни споразумения за усвояване на определената ни квота от 200 млн.лева с търговските банки, не се постигна.

Определящо влияние върху очакваните резултати по оздравителните програми е оказал фактът, че при преоформянето не са взети под внимание ползваните валутни кредити, кредитите за незавършено строителство и лихвите по тях. Анализът показва, че тези кредити оказват много по-силно влияние върху финансово-икономическото състояние на фирмите, тъй като по тях продължават да се начисляват огромни по размер лихви, без да са въведени основни фондове и да се произвежда предвидената продукция. По тези причини в особено тежко състояние са изпаднали отделни фирми, които при демонополизацията и разпределянето на активите и пасивите са получили в наследство цели незавършени инвестиционни обекти, дори несвързани с основното им производство.

Рязкото покачване на курса на щатския долар към лева и ограничените възможности за изплащане на тези кредити, особено на предприятия, които работят изключително за вътрешния пазар, превръщат тези кредити практически в несъбираеми.

При извършената оценка на изпълнението на програмите за, финансово оздравяване на едноличните търговски дружества и фирми с държавно имущество с редуциран дълг към банките, са взети под внимание и настъпилите организационни промени в ръководствата на отделните стопански единици, както и приноса на отделните персонални лица за неизпълнение на показателите по приетите програми.

От анализа и оценката се налагат следните изводи:

ПЪРВО. В преобладаващата си част наблюдаваните програми за финансово възстановяване не се изпълняват. Въпреки комплексните причини, оказали влияние върху изпълнението на показателите по програмите, при тяхното разработване не

навсякъде е подходено реалистично.

Не са оценени достатъчно добре възможностите за увеличаване на производството, реализацията на продукцията и загубата на външните пазари. По тези причини не се реализират в предвидената степен постъпленията от продажби, влошава се финансовото състояние на дружеството, а кредитната задлъжнялост към банките нараства в непосилни размери.

ВТОРО. При изпълнението на постановление ' 136 за преоформяне в държавен дълг на трудносъбираемите задължения на държавните фирми към банките, проблемите с кредитната задлъжнялост на фирмите от

промишлеността са решени частично. При подготовката за редуциране на дълга не са взети предвид валутните и инвестиционни кредити за обектите от незавършеното строителство. Приетите с постановлението и други механизми за кредитни облекчения, както и механизма, свързан главно с участието на търговските банки, не са задействани. Не е наложен мораториум по погасяването на кредитите и лихвите по тях.

ТРЕТО. При подготовката на предложенията за редуциране на дълга по реда на постановление ' 136 не е използвана ясно дефинираната система от критерии, на основата на която да се извърши селекция на фирмите. В резултат на това е допуснато частично преоформяне на задълженията на фирмите към банките и е проявена известна доза субективизъм при избора на конкретните фирми в изградената комисия към Министерския съвет.

ЧЕТВЪРТО. Анализът показва, че проведените кредитни облекчения, без да са придружени с реструктуриране на производствата в част от фирмите, не дават очаквания ефект.

ПЕТО. Неизпълнението на програмите за финансово оздравяване на фирмите и тежкото финансово състояние на много от тях, налага вземането на по-радикални мерки, като ускоряване на процесите за приватизация и обявяването в ликвидация на част от фирмите.

ШЕСТО. Следва да се има предвид, че от представянето на програмите, които са тригодишни, е изтекъл сравнително кратък срок. Допустимо е там, където проблемите са сложни, за този срок да не е на лице желания резултат. В тези случаи при извършените оценки решаваща е настъпилата промяна в положителна насока както за стабилизиране на производството, така и за финансовото състояние на фирмата.

Обобщената оценка на следствията от преоформянето на кредити в държавен дълг през 1991 г. е негативна. Не са разрешени проблемите на предприятията, а резултатите от поетите ангажименти по оздравителните програми са само частични. За да се постигне желания ефект е необходимо кредитното преоформяне да бъде провеждано системно, да бъде подчинено на предварително обоснована система от критерии и да се съгласува със стратегията за реструктуриране. В противен случай резултатите са

кратковременни и лошото финансово състояние на предприятията се възстановява за срок, по-малък от година.

II.

Тези условия наложиха приемането от правителството в края на 1992 г. на постановление на МС ' 234, което узаконява подходи за преоформяне на несъбираемите кредити на държавните предприятия и изчистване на банковите портфейли.

Едновременно с това, в Министерството на промишлеността се разработи програма за действия и система от критерии за подбора на предприятията, на които да бъде преоформен дългът към 1992 година. Тази система отчита опита от 1991 г. и утвърждава следните критерии:

А. ФИНАНСОВО-ИКОНОМИЧЕСКИ

1. В общия размер на кредитните задължения към 31 декември 1990 година да преобладават задълженията по инвестиционни кредити.

2. С елиминирането на начислените лихви по инвестиционните кредити финансовият резултат следва да бъде печалба ,като се осигури рентабилност /печалба на 100 лв. нетен размер на приходите от продажби/, не по-ниска от действащия месечен основен лихвен процент.

3. Взиманията по продажби, включително получени аванси, да превишават задълженията към доставчиците.

4. Размерът на фактическите наличности на материални запаси, готова продукция, незавършено производство, суровини, материали и други, да бъде по-малък или равен на нетния размер на приходите от продажби, разделен на реципрочната стойност на действащия годишен основен лихвен процент /определя се по формула/.

5. Средномесечните наличности на готова продукция да не превишават 20 на сто от нетния средномесечен размер на приходите от продажба. За дейности и производства с дълъг производствен цикъл /надвишаващ една година/, средномесечната наличност на готовата продукция да не превишава 45 на сто от нетния средномесечен размер на приходите от продажба.

Б. ПАЗАРНО-ТЕХНОЛОГИЧЕН

1. Наличие на конкретни перспективи за реализация на продукцията на вътрешния и международен пазар /региони и продуктова структура/ и възможности за продажба на платежоспособни вътрешни и чуждестранни клиенти.

2. Техническо и технологично равнище, осигуряващо перспективност на стопанската дейност.

3. Значимост на произвежданата продукция за икономиката на страната, включително и единствени производства на определени стоки и услуги.

4. Място и значимост на предприятието в общата технологична верига на определени производства, подотрасли и отрасли, осигуряващи основни суровини, материали, комплектация и др.

5. Място и значение на предприятието в развитието на приоритетни отрасли и дейности , съобразено с общата икономическа и структурна политика на страната.

В. СОЦИАЛНО-РЕГИОНАЛЕН

1. Производства и дейности със социална значимост /водоснабдяване и канализация/.

2. производства и дейности в депресивни райони със съществено социално-икономическо значение за района.

Съгласно приетата програма за действия и процедурите по разрешаване на проблема с несъбираемите кредити, в определените срокове в Министерството на промишлеността е извършено:

В изпълнение на чл.3, ал.2 на ПМС ' 234 от 24 ноември 1992 г. Министерството организира провеждането на срещи с всички търговски банки в страната с над 50 на сто държавно участие.

Срещите бяха проведени по предварително определен график за времето от 8 до 12 декември. На поканата на Министерството се отзоваха без изключение всички търговски банки.

В процеса на проведените разговори бе разменена информация от страна на министерството на промишлеността и банките, за финансово-икономическото състояние на държавните търговски дружества и фирми в нашата система, подхода и критериите, по които са оценявани и разпределени в отделни групи съобразно фактори, обуславящи финансово-икономическото им състояние, на която основа бяха формирани съответните предложения.

Обобщените резултати от проведените срещи и подписаните протоколи показват, че изпълнителните ръководства на търговските банки с над 50 на сто държавно участие дадоха съгласие да бъдат отписани несъбираеми задължения и лихвите по тях на държавни дружества и фирми от системата на Министерството на промишлеността за сметка на банковите резерви общо в размер на 3056780 хил.лв, от които:

- дълг по главници и лихви по инвестиционни кредити - 2884829 хил.лв;
- дълг по кредити за оборотни средства - 171951 хил.лв.

Конкретните суми по търговски банки са посочени в Приложение '1, а по отделни фирми - в Приложение '2.

До момента по подписаните протоколи между Министерството на промишлеността и съответните банки за отписване на несъбираеми кредити и лихвите по тях, за сметка на резервите и провизиите им, в размер на 3056780 хил.лв. не са извършени реални операции.

Работата по изпълнение на постановлението в частта по преоформяне в държавен дълг на несъбираемите кредити и лихвите по тях включи следните основни действия:

1. Извършен е финансово-икономически, пазарно-технологичен и структурен анализ за подбор на едноличните търговски дружества и фирми с държавно имущество, за които е направено предложение за преоформяне в държавен дълг на несъбираемите им кредити.

Изследвани са над 400 предприятия.

2. На база на системата от критерии комисията е предложила и ръководството е приело преоформянето в държавен дълг на кредитите и лихвите по тях на 131 предприятия.

С протоколно решение на Министерски съвет е определена квота на Министерството на промишлеността в размер на 3454400 хил.лв.

3. Разпределението на квотата е извършено, както следва:

- За предприятия, отговарящи на финансово-икономическите и пазарно-технологични изисквания - 658273,6 хил.лв., в това число 498485200 лв. главница, от тях валутните кредити са в размер на 197958800 лв.

Групата обхваща 26 предприятия, с най-голям относителен дял в квотата са предприятията от хранително-вкусовата промишленост.

- за предприятията, отговарящи на пазарно-технологичните изисквания 1076194150 лв., в това число 699227500 лв. главница. От тях валутните кредити са в размер на 404806000 лв.

Групата обхваща 39 предприятия, с най-голям относителен дял в квотата са предприятията от машиностроителната и електронната и електротехническата промишленост - 778977,8 х.лв., или 22,55 на сто.

- За предприятия в процедура по приватизация от 1992 година - 67918,5 хил.лв.
Групата обхваща 4 предприятия.

- За предприятия от военно-промишления комплекс и други за мобилизационни запаси - 1129,816 хил.лв., или 32,71 на сто от общата квота. Групата обхваща 52 предприятия.

- за предприятия от рудодобива по 140 ПМС /1992 г. приложение ' 3 -52219775 х.лв., в това число е отразен и ползвания по 415 РМС/1991 г. кредит и капитализираните лихви до 31.12.1992 г. в размер на 177031,8 х.лв.

Внесен е доклад до председателя на Министерския съвет - г-н Любен Беров, за вземане на решения за поемане като държавен дълг на кредит, ползван след 30 декември 1990 година.

Групата обхваща 10 предприятия.

4. Общото разпределение на квотата в размер на 3454,4 хил.лв. по групи предприятия е посочено в приложения 3 и 4.

5. Договорите за поемане като държавен дълг на несъбираемите кредити, ползвани до 31.12.1990 г. и лихвите по тях до 31.12.1992 г. са подписани и предадени на Министерство на финансите, с изключение на договорите на предприятия от рудодобива, за които се очаква решение на Министерския съвет.

Договорите на предприятия от военно-промишления комплекс и други с мобилизационни запаси, са подписани и от министъра на финансите и са започнати действия и от страна на банките.

Работата по изпълнение на 234 ПМС 1992 година считам основно за приключена.

* * *

Исклучително високият размер на кредитната задлъжнялост на предприятия за 1992 г. принципно изисква тотална операция за разрешаването на този проблем. Но макроикономическата рамка и състоянието на държавния бюджет не позволяват прилагането на подобен подход. Единствено възможният вариант за 1993 година е практиката на частично преоформяне на дълга в рамките на разполагаемия финансов ресурс, предвиден в бюджета.

Възприетият нов подход за селекция на предприятия на базата на система от критерии, гарантира преодоляването на натрупания негативен опит от предходните години чрез строго обвързване на преоформянето на кредитите с изпълнението на оздравителните програми на предприятия и повишаване на тяхната финансова дисциплина.

За 1993 година в Министерството на промишлеността е извършен подробен разчет на необходимия ресурс за финансово осигуряване на следващите действия, свързани с преоформянето на несъбираемите кредити на предприятия. Основно ще бъдат преоформени кредити на предприятия, в които реално протичат процеси, свързани с технологичното и продуктово реструктуриране, приватизацията и ликвидацията. По този начин възможното самоцелно и спонтанно решаване на проблема с дълговете на предприятия се изключва.

ПРАКТИЧЕСКИ АСПЕКТИ НА БИЗНЕС - ОЦЕНЯВАНЕТО

ВАЛЕНТИН Р.ПЪРВАНОВ
ДАГА - КОНСУЛТИНГ &
АСОЦИАЦИЯ НА
БИЗНЕСОЦЕНИТЕЛИТЕ

Измина една година от приемане на Закона за приватизация и основните нормативни документи, свързани с оценяване на обектите и начините за тяхното оттъргуване. Ако трябва да се резюмира накратко ситуацията у нас сега, картината е приблизително следната:

- взети са решения за приватизация и са обявени конкурси за оценка на достатъчен брой предприятия от всички сфери на икономиката;

- много от тези предприятия са оценени по съответния ред и оценките са приети от компетентния орган;

- много малко са случаите, когато сделките за покупко-продажба са доведени до успешен край и се е стигнало до реална смяна на собствеността.

Констатациите се отнасят в пълна сила за промишлените предприятия и фирми, които предлагат промишлени услуги, тъй като на този етап продаваемостта им е много ниска. Значително по-висок е интересът към обекти от сферата на търговията, което отговаря на цялостното състояние и развитие на отраслите на икономиката в страната.

Обществеността проявява закономерен интерес към бизнесоценяването, тъй като цената на приватизацията и очакваните приходи от нея са свързани непосредствено с определената и обявена пазарна стойност на предложените за

приватизация обекти. Като независими субекти, явяващи се посредници между държавата-собственик и заинтересованите купувачи, експертите оценители имат непосредствени впечатления и опит от практическите аспекти на прилагане на закона за приватизация, съпровождащите го наредби и приложимостта на отделните методи за пазарна оценка.

В настоящият доклад е синтезиран опита на консултантските фирми "Дага-Консултинг" ООД, "Бизнес-Интелект" ООД и фирма "С и В", разработили повече от 15 приватизационни оценки, предприватизационни експертизи и проекти за приватизация на държавни и общински предприятия. Между тях може да се споменат Завода за магнитни глави - гр. Разлог, който в момента е в процес на сключване на приватизационна сделка, машиностроителната Фирма "Машел" ООД, гр. Русе, търговските вериги "Руен-Комерс" София и "Хранителни стоки" гр. Добрич, автосервизите в Карлово и Дряново, фирмата за производство на детски обувки "Добрич" от гр. Добрич и други.

Ще бъде правилно анализът на проблемите, свързани с бизнес оценяването да започне с пълнотата и качеството на правния анализ на собствеността на оценяваните фирми. Подценяван в миналото, сега проблемът по установяване на произхода и правата върху недвижимата собственост е от съществено значение. От него зависи както обхвата и качеството на оценката, така и изхода на приватизационната сделка. В много случаи правните анализи са направени без необходимата пълнота и задълбоченост и понякога се изчерпват с писмо от съответната община, че "... към настоящата дата към имота няма предявени претенции". Подобно доказателство, което по-нататък служи за основа на квалифицирано правно

заключение, говори най-малко за непознаване на действащите у нас закони.

Изходът е в налагане разбирането за отговорната мисия на правния анализ и

заделяне на необходимото време и квалифициран персонал за извършване на проучването. Добро решение е и възлагането на правния анализ на консултантските групи и фирми, които притежават или включват в екипите си прависти с опит в областта на вещното право.

Другият проблем на бизнесоценяването е свързан с неговия статут и признание от страна на представителите на държавните и общински органи, обявяващи Хонкурси за оценка на предвидените за приватизация обекти. Независимо от факта, че повечето от тях са преминали съответни курсове и познават характера и същността на труда на оценителя, по принцип се налагат дъмпинговите цени за консултантската услуга при много кратък срок за изпълнение. По наше мнение, оценката на офертите само по два критерия - цена и време, води единствено до утвърждаване на некомпетентността и непрофесионализма. Не е случаен факта, че много от добрите оценители и консултантски фирми изместват интереса си от оценяването към други аспекти на приватизацията или към други области.

Понастоящем се приема като задължително както в офертата за оценка, така и в договора за възлагане да бъдат декларирани предварително методите, по които ще се направи оценяването. Това изискване е неправилно от методологическа гледна точка, тъй като обективния избор на подходящ метод може да се направи едва след запознаване с финансовите и икономически резултати на

оценяването предприятие и коректността на наличната финансово-счетоводна, технико-икономическа и друга информация.

Може да се отбележи, че в направените до сега оценки преобладават методите на подхода на активите и тези, основани на перспективната доходност. При отсъствието на задължителните елементи на пазарната инфраструктура и особено на развит фондов пазар и достъпна информация за извършени сделки, прилагането на пазарния подход с използване на пазарни множители е невъзможно. По наше мнение, използването на информация от сделки в други страни е неизползваема при конкретните условия у нас.

Прави впечатление, че много от оценяваните за приватизиране предприятия не са осъвременили своите баланси на основата на преоценка на активите им по силата на познатото Постановление N 179 на МС от 1991 г. Това допълнително затруднява дейността на оценителите, които трябва да започнат дейността си именно на базата на осъвременените балансови стойности.

Съществените въпроси за бизнесоценяването започват веднага след запознаването с фактическото състояние на предприятието. Ще отбележа някои от тях:

- пълнота и достоверност на предоставената информация, особено когато става въпрос за разглеждането на обособен обект;

- разработването на бизнес-план и инвестиционна програма, която в договорените срокове за оценка е възможно да бъде съставена само при добро съдействие с ръководството на оценяваното предприятие;

- определени трудности представлява разделянето на разходите по дейността на условно постоянни и променливи, което

по регламент трябва да се подготви от самото предприятие, но рядко става без ангажирането на консултантите-оценители.

От професионална гледна точка интерес представляват проблемите за дълга на предприятията, както и определяне величината на свободния паричен поток и дисконтовата норма. При отсъствието на опит, както и на достатъчна и обоснована информация за степента на стопанския риск в отраслите на националната икономика, много от използваните стойности се определят на основата на личен опит и ноу—хау, като се следва повече здравата логика на продавача и купувача, отколкото теорията.

Набраният опит в областта на бизнесоценяването ни дава основание за промяна на някои наши първоначални виждания. Сега ние разглеждаме оценяването като един етап от цялостния процес на приватизация. За разлика от страните с развита пазарна икономика, където бизнесоценяването е атрибут на пазара, у нас тази дейност не може и не трябва да се разглежда изолирано от останалите етапи на процеса на приватизация - от подготовката на предприятието до реализацията на сделката и прехвърляне на собствеността. Заставаме зад разбирането, че бизнесоценителите трябва да гледат на себе си като консултанти и да се стремят да предлагат компетентни услуги в следните области:

- подготовка на предприятията за приватизация в съответствие със Закона за приватизация и изготвяне на необходимите документи по Заповед N 17 на Агенцията за приватизация;
- оценка на предприятията, предвидени за приватизация;
- разработване на проекти за приватизация с варианти и избор на подходяща техника за приватизация;
- консултации при осъществяване на приватизационни сделки.

Диверсифицирането на пазарното пространство, свързано с търсене на услуги за гарантиране успеха на приватизационния процес, е пътя за реализация на бизнесоценителите и начин за оказване на реална помощ на процеса на трансфер на държавната собственост. По наше мнение, този подход ще се утвърждава в бъдеще.

Център за изследване на демокрацията

ПРИВАТИЗАЦИЯТА И ИКОНОМИЧЕСКИТЕ РЕФОРМИ В БЪЛГАРИЯ

Международен семинар, Бояна, 3-4 юни 1993 г.

ПОЛИТИЧЕСКИ ПРЕЧКИ ПРЕД ПРИВАТИЗАЦИЯТА

Боян Гюзелев

Точно една година трябваше да измине, за да може българския закон за приватизация да даде резултат. През април 1992 г. той беше приет, през април 1993 г. бяха сключени първите сделки. Намалването на размера на държавния сектор в България както и в другите страни от Източна Европа бе възприето от основните политически сили като неизбежна необходимост. Но общото свърши именно тук. Приватизацията е разбрана по коренно различен начин не толкова от обикновените хора колкото от политическите сили. Същото важи и за икономическата реформа. Три години и половина след началото на първите промени може да се твърди, че застоят на приватизацията е само част от неуспеха при превръщането на българската икономика в пазарна. Демоскопските проучвания показват, че преобладаващата част от пълнолетните граждани на България одобряват приватизацията. Те дори не демонстрират особени претенции към метода, по който тя ще се извърши, защото мнозинството от тях просто нямат намерение да вземат участие в нея. Тази позитивна нагласа вероятно се дължи и на това, че апетитите към приватизацията се оказаха далеч по-малки от очакваните. В България липсват сериозни купувачи на средните и големи предприятия. Показателен за това е фактът, че председателят на ССИГ, организация обединяваща няколко хиляди частни фирми, застана срещу сегашния модел на

У

приватизация. Неговият аргумент е, че близо 90% от държавните фирми са задлъжняли свръх своите възможности, а само около 300 предприятия са достатъчно ефективни за да бъдат закупени.

В България подобно на другите източноевропейски страни все още липсва ясно изразена имуществена диференциация, за да може да се твърди, че определена партия защитава някоя обществена прослойка. Така например електоратът на Българската социалистическа партия (БСП), която счита себе си за „левица“, е твърде нехомогенен. Освен лица с много ниски доходи като пенсионери и дребни земеделски стопани има представители на едрия бизнес, много често свързани с бившата политическа и стопанска номенклатура.

4гБСП не застана зад приватизацията през 1990 и 1991 г., когато разполагаше с
С рч*>

абсолютно мнозинство във Великото народно събрание. БН~и досега не демонстрира желание нито за връщане на земята на нейните собственици в реални граници, нито от реституция. Изследванията на общественото мнение показват, че социалистическият електорат в най-голяма степен е привързан към държавния сектор. В този смисъл досегашната политика на БСП по отношение на реституцията,

приватизацията и връщането на земята е в съответствие с тези нагласи.

Основен принцип във вижданията на социалистите за приватизацията е нейният социален характер. Като контрапроект на сегашния Закон за приватизация те предложиха свой вариант за ваучерна приватизация, който поддържат и сега. Социалистическата партия не счита приватизацията като основен елемент на икономическата реформа, а съдейки по изказванията на нейните лидери, основен приоритет продължава да бъде субсидирането на губещите производства и запазването на работните места. Л СДС представлява политическа коалиция от разнородни партии и движения, но неговото поведение от 1991 г. насам се доминира от идеите на либерализма и неоконсерватизма. Още след като спечели парламентарните избори от октомври 1991 г. с минимална преднина, СДС определи като един от най-важните елементи на своята политика връщането на собствеността. Този процес има две основни направления. Първо връщане на кооперираната и одържавена земя и второ реприватизация (реституция) на национализираните недвижими имоти и промишлени обекти. Връщането на собствеността в нейния натурален вид бе несъмнено едно политическо решение. То въввлече коалицията в конфликт с всички, въпреки че не възпрепятствува приватизацията, а се извършва паралелно с нея. Година след приемането Закона за приватизация самата тя е в самото си начало, докато реституцията е изключително напреднала, при това е много по-евтина. Въпреки призивите на редица политически сили реституцията не срещна съпротива сред населението. Връщането на собствеността се оказа много по-близко до народопсихологията на българина отколкото агитацията за справедливо разпределение на държавната собственост или т.нар. "равен старт". СДС, макар че постави начало на приватизацията, определено носи вина за нейното забавяне. Още при гласуването на закона бяха допуснати множество пропуски, закъсня приемането на важни нормативни документи. Правителството на Ф.Димитров не направи необходимото Агенцията за приватизация и отделните министерства да започнат бързи действия в тази област. Създаде се впечатление, че СДС като че ли нарочно забавя приватизацията, за да бъде тя изпреварена от реституцията. Различията между отделните течения в коалицията по отделните икономически проблеми вкл. приватизацията бяха сред причините, довели до отцепването на 1/5 от неговата парламентарна група.

Новият съюз за демокрация заедно с групите на ДПС и социалдемократите от БСП се опитва да наложи прагматичен подход в икономическата политика.

СИНДИКАТИТЕ

Бурното развитието на синдикатите е един от феномените на преходния период България. КНСБ и КТ "Подкрепа" успяват все по-успешно да се вписват в политическите и икономически процеси. Те дори иззеха някои от функциите на политическите партии. Синдикалните централи днес влияят съществено върху формирането на правителствения екип. Те не изключват перспективата да участват в следващите избори. Представители на синдикатите бяха включени от новото правителство в Надзорния съвет на Агенцията за приватизация, което има положителен ефект поради намаляването на тяхното недоверие към процеса на приватизация. КТ "Подкрепа" няма ясно декларирано отношение за участие в приватизацията, освен че я подкрепя като цяло. Този синдикат води активна лобистка политика в парламента и правителството, което е вероятна причина за намаляване на неговата популярност, което ясно личи от последните демоскопски проучвания.

За разлика от КТ "Подкрепа" за КНСБ е характерна по-голяма публичност на

намеренията. Независимите синдикати странят от участие в разместването на управленските пластове. КНСБ подкрепи Закона за приватизация и отхвърли контрапредложението за "равен старт". Интересно е също, че КНСБ за разлика от други профсъюзи в Източна Европа застъпва становището, че чуждестранния капитал не трябва да бъде ограничаван, а да бъде равностоен участник в раздържавяването на българските предприятия. КНСБ започна кампания за запознаване на работниците с техните възможности за участие в приватизацията, с цел да го стимулира и едновременно с това пое функцията да осъществява обществен контрол върху приватизацията. Като цяло КНСБ има прагматично ориентирана политика спрямо приватизацията, опитва се да ограничава популизма и политизирането на процеса.

ОБЩИНСКА ПРИВАТИЗАЦИЯ

Общинската приватизация, която би трябвало да обхване до 15% от държавната собственост, може да стане най-бързо, защото се извършва децентрализирано и касае най-вече търговски обекти, малки фирми и предприятия. Самите общини обаче са малко заинтересовани от нея, защото могат да разполагат само с 50% от приходите от продадените обекти и то за инвестиции. При сегашната данъчна система отдаването под наем или на аренда носи повече приходи за техните бюджетите. Към тези законови неуредици трябва да се прибавят и политическите трудности. В общинските съвети са застъпени повече политически сили отколкото в парламента. На много места липсва формирано мнозинство. Десетки общински съвети изобщо не се събират, а други не могат да вземат решение с месеци. По тези причини от 278 общини в страната до февруари т.г. само 10 са взели решения за приватизация на общо 168 търговски обекта и няколко търговски дружества.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Политическите пречки пред приватизацията са характерни не само за България, но и за всички източноевропейски страни. Общото между тях е едно - неразвитата политическа система. Утвърждаването на партиите и коалициите става бавно в една неестествена среда. Повечето нямат своя електорална база, основана на имуществената диференциация, а разчитат на подкрепата на всички слоеве от населението. Липсата на стабилна партийна система е характерен белег на прехода в България. Типичен плод на политическото неравновесие и люшкане вляво и вдясно е застоят на приватизацията. Искането за предсрочни избори, издигнато от СДС и БЗНС, внася допълнително колебание в органите, натоварени с приватизацията и кара потенциални чуждестранни инвеститори да изчакват развитието на обстановката.

Отдавайки се на ежедневната политика и икономически проблеми, нито едно правителство досега не намери за нужно да пропагандира приватизацията и различните техники, позволяващи на работниците да участват в нея. За съжаление "малката приватизация", която е приоритет на общините, не можа досега да стартира, за да може от една страна процеса да придобие популярност, а от друга да се акумулира капитал.

ПРИВАТИЗАЦИЯ И РЕСТИТУЦИЯ

	ПРИВАТИЗИРАНИ ОБЕКТИ 1991-МАЙ 1993 Г.	РЕСТИТУИРАНИ ОБЕКТИ 1992 Г.(ДО НОЕМВРИ)
МАГАЗИНИ	50*	6083
РЕСТОРАНТИ	30*	113
АПТЕКИ		54
ХОТЕЛИ		98
АВТОГАРИ		4
ГАРАЖИ		56
СКЛАДОВЕ		723
АДМИНИСТР.СГРАДИ		342
УЧИЛИЩА		18
ЗДРАВНИ ЗАВЕДЕНИЯ		104
ДЕТСКИ ЗАВЕДЕНИЯ		88
КУЛТУРНИ ОБЕКТИ		118
ЖИЛИЩА	40000*	5160
МЕЛНИЦИ		561
ФУРНИ		91
МАНДРИ		18
АТЕЛИЕТА		122
ПРОМ.ОБЕКТИ	1	751
АВТОБАЗИ	3	19
БЕНЗИНОСТАНЦИИ	4	8171
ПАРЦЕЛИ/ДВОРНИ МЕСТА	10	819
ДРУГИ ОБЕКТИ		
ОРИЕНТИРОВЪЧНА СТОЙНОСТ (МЛРД.ЛВ.)	1,5	40,0

* поради липса на точна статистика данните са приблизителни

Избор и развитие на методите за приватизация

Протичането на децентрализирания приватизационен процес в България трябва да се осъществява чрез непрекъснато обогатяване и паралелно прилагане на различни концепции и методи, част от една обща Национална приватизационна стратегия.

Основните подходи към приватизацията обхващат:

1. Продажба на държавна собственост.
2. Лизингови и мениджърски контракти - така наречената "отложена приватизация".
3. Безвъзмездно /напълно или частично/ предоставяне на акции и дялове на служителите, на регионалните власти и чрез масова приватизация.
4. "Спонтанна" приватизация - само чрез закон и стриктен контрол на процеса.
- б. Смесени дружества - като една нетипична форма за приватизация.
6. Комбинация от горните подходи.

В световната практика ПЪРВИЯТ подход е основен и като най-разнообразен обхваща следните методи: продажба на акции и дялове, търгове и конкурси, преговори с потенциален купувач, изкупуване от работещите (МВО/1,МЕВО,ЕСОП), капиталов лизинг, замяна на дълг срещу собственост, ликвидация с последваща продажба на активите.

ЗППДОП определя точно методите за приватизация на преобразуваните и непреобразуваните по Търговския закон предприятия, като в същото време не съществува и изрична забрана за прилагане на останалите.

След внимателен анализ на закона се вижда, че не всички от прилаганите по света подходи и методи е определено или възможно да се използват у нас. В това отношение могат да се определят следните насоки за разширяване на рамките на приватизационния процес у нас:

1. Законово регламентиране както на основните, така и на всички съпровождащи приватизацията процеси. Липсата на закони за борсата, фалитите и широкото капиталово участие на работещите силно затруднява прилагането на основни методи и с това забавя цялостния процес на приватизация.

2. Развитие на приватизацията чрез подходящо регламентиране и паралелно и широко прилагане на всички методи, свързани с участието на работещите:

- управленско-работническо изкупуване (МЕВО);
- изкупуване от мениджърите на предприятието или от външна мениджърска група (МВО, МВИ);
- приватизация чрез лизинг;
- приватизация ЕСОП;
- продажба на активи (например вследствие на ликвидация на предприятието).

Участието на мениджърите и другите служители на предприятието в процеса на приватизация ще е от решаващо значение за мотивацията и успеха на самия процес.

3. Разработване на програми за отраслова приватизация към съответните министерства и комитети (включително и за предприятията от отбранителната промишленост), които освен насоките на действие и начините за приватизация включват извършването на реална подготовка и контрол. Подготовката е свързана главно с деконцентрирането на собствеността и реструктурирането на предприятията преди приватизацията им.

По този начин интересът при приватизацията може да се насочи не само към

печеливши предприятия, но и към такива, които са по-слаби икономически.

4. Изграждане на национална концепция за извършване на масова приватизация /частична по обхват/ по определен модел, подходящо структуриран, балансиран и финансово осигурен.

5. Предоставяне на концесии преди приемането на закон за земните недра за някои големи предприятия, които засега остават извън обхвата на приватизацията - обекти от добивната и преработваща промишленост.

в. Определяне на ред от Министерския съвет за преобразуването на чуждестранния дълг в собственост /SWAP/ веднага след постигане на общо съгласие за решаването на проблема с дълга.

31.май,1993г.

Ал.Съботинов

ПРОЕКТ ЗА СЪЗДАВАНЕ НА ФОНД ЗА ФИНАНСИРАНЕ НА БЪЛГАРСКИТЕ УЧАСТНИЦИ В ПРОЦЕСА НА ПРИВАТИЗАЦИЯ

**БОРИСЛАВ РУМЕНОВ МАНАХИЛОВ- Н-к отдел"финансово управление на
приватизацията"**

**БОЖИДАР ЛЮБЕНОВ КАБАКЧИЕВ - Гл.експерт"финансово управление на
приватизацията"**

РЕЗЮМЕ:

В доклада се посочват три специфични финансови инструмента:

-Схема за изплащане на части-приложима към всички предприятия, която не изисква първоначални средства;

-Приватизационен възобновяем фонд-приложим за предприятия над Юмлн.лева дълготрайни активи.Заеми със срок на изплащане до пет години;

-Схема за микрокредити-приложима за предприятия под Юмлн.лева дълготрайни активи.Заеми със срок на изплащане до две години.

Схемите са съобразени както със сравнително дългия срок, който предполага естеството на приватизационните процеси, така и с необходимите условия за прехвърлянето на правата на собственост непосредствено върху българския частен инвеститор.

В последствие се предлага създаването на Приватизационен възобновяем фонд, като автономна финансова единица, която, според нас ще допринесе за успеха на приватизационния процес в България.

ПРОЕКТ ЗА СЪЗДАВАНЕ НА ФОНД ЗА ФИНАНСИРАНЕ НА БЪЛГАРСКИТЕ УЧАСТНИЦИ В ПРОЦЕСА НА ПРИВАТИЗАЦИЯ

**БОРИСЛАВ РУМЕНОВ МАНАХИЛОВ-Н-к отдел"Финансово управление на
приватизацията"**

**БОЖИДАР ЛЮБЕНОВ КАБАКЧИЕВ-Гл.експерт"финансово управление на
приватизацията"**

Липсата на финансови източници, които да подкрепят участието на българските инвеститори в придобиването на държавни и общински предприятия може да се укаже сериозна пречка за приватизацията в България. Поради тази причина по заявка на Агенцията за приватизация от DFC, с активно наше участие, бе разработено и финансирано по линията на програма PHARE предложение за Приватизационна финансова програма, целяща финансиране на български предприемачи и инвеститори за участие в приватизацията.Финансовите инструменти се предлагат като се има пред вид, както сравнително дългия срок, който естеството на приватизационния процес предполага, така и необходимите условия за прехвърляне на правата на собственост непосредствено върху частния инвеститор.

Въз основа на направения анализ на приватизационния процес и обзор на

финансовите институции и механизми у нас, крайният резултат от проведеното изследване са разработените три схеми за финансови механизми и източници за финансиране.

1 .Схема за изплащане на части.

Изразява се в съгласието на държавата да отложи плащанията до 100% от цената на предприятието. Състои се в следното :

- приложима към всички предприятия;
- не изисква първоначални средства;
- разплащане за срок до 7 години;
- гаранции се явяват придобитите акции или дялове;
- необходимо е да бъдат опростени съществуващите дългове преди продажбата.

2. Приватизационен възобновяем фонд.

Приложим за средно големи предприятия (с активи от 10 до 100 млн.лв.).Използват се два типа финансови инструменти :

А/ средно срочни заеми (до 5 години) при лихвено съчетание под процентите на местния пазар, което е изключение от цялостната несубсидираща политика. Гаранции са личните активи на кандидатите и придобитите от тях акции или дялове от приватизиращи се предприятия.

Б/участие в собствеността - изразява се в отпускане на заеми за подкрепяне на капиталовата база и за облекчаване на плановете за модернизация след приватизация.Участието е до 30% от капитала на предприятието с клауза за изкупуване от останалите собственици (български инвеститори) след определен период.

фондът се възобновява при 20 годишен цикъл като за това време се възстановява 4 пъти.Получените лихви осигуряват финансирането на разходите за управлението на фонда.

Първоначално фондът включва помощ от 10млн. екю.

3.Схема за микрокредити.

Предназначена е за малки предприятия (под Юмлн. лв.) и е два вида:

А/ лични микрокредити за закупуване на 100% от активите на предприятия със срок за изплащане до 2 години.Гаранции са личните активи на кандидата.

Б/ заеми за оборотен капитал със срок за изплащане до 2 години.Гаранции са личните активи на кандидата и закупените материали или готовата продукция. Срокът за възобновяване е 20 години, което означава възстановяване до 10 пъти. Предвижда се използването на ДСК и нейните структури в цялата страна.

Първоначално схемата предвижда финансова помощ от 3 млн. екю.

Общата финансова помощ необходима за започване работата на Приватизационната финансова програма е в размер на 15млн. екю, от които 13млн. екю за приватизационните фондове и 2млн. екю за техническа помощ. Срокът за изплащане е 20 години.

Така изготвения проект бе обсъден със заинтересованите страни в Агенцията за приватизация през първото тримесечие на 1993год.В обсъждането участваха представители на Мф, МП, БНБ, БКК, ОББ, представители на АП, DFC и програма PHARE.Всички участници подкрепиха идеята залегнала в материала и направиха своите бележки и препоръки.

Съобразявайки се с тях в Агенция за приватизация се изготви проект за създаване на Приватизационен възобновяем фонд, който се характеризира съсследното: - приватизационният възобновяем фонд е автономна финансова институция с минимален числен състав от не повече от 10 човека, в това число и чуждестранни експерти, която се издържа от лихвите на средствата по фонда и лихвите върху отпусканите кредити;

- управлява се от управителен съвет, който включва представители на Министерски съвет, Министерство на финансите, Българска народна банка, Агенция за приватизация, Българска търговско-промишлена палата. Членовете на управителния съвет се утвърждават от Министерски съвет;

- осъществява финансова помощ чрез предоставяне на кредити при облекчени условия за заплащане на акции, дялове, предприятия или техни обособени части, закупени съгласно ЗППДОП и издаване на гаранции;

- прилага схеми за разсрочено плащане за не повече от 70-80% от продажната стойност на обекта за приватизация. Тези схеми се прилагат за физически и юридически лица, които притежават контролния пакет акции или дялове и осъществяват управлението на приватизираното предприятие;

- финансова помощ се предоставя само на български физически и юридически лица с местожителство в България и регистрирани в България;

- източници на средствата във фонда са международни организации;

- кредити от фонда се отпускат в левове и се обслужват от определени от БНБ търговски банки или ДСК.

Така предлаганото постановление за създаване на приватизационен възобновяем фонд е насочено към финансиране на българските участници в процеса на приватизация и се стреми да осигури и подкрепи един правен, бърз и обоснован приватизационен процес, който е необходим за демократичното преустройство на страната.

ЧУЖДЕСТРАННИТЕ ИНВЕСТИЦИИ В УНГАРИЯ

ПРИВАТИЗАЦИЯТА И ИКОНОМИЧЕСКИТЕ РЕФОРМИ В БЪЛГАРИЯ

Международен семинар, Бояна, 3-5 юни 1993 г.

Въведение

ПЪРВИ стъпки на реформата още през 1968

1972 Закон за дружествата с чуждестранно участие

1977 Закон за държавните предприятия

1981 Закон за държавните и самоуправляващи се предприятия
Двустепенна банкова система, либерализация на цените,
заплатите и вноса

1988 Закон за компаниите:

Проблеми: оценки, отклонения
бъдещата дейност на компанията предприятия не могат да се трансформират
изцяло

1989 Закон за трансформациите

1990 Смяна на политическата система

Нова икономическа програма: изграждане на пазарна
икономика, държавната собственост да намалее от 90%
до по-малко от 50% до 1994.

Закон за Агенцията за държавна собственост (АДС)

Закон за защита на собствеността

Закон за приватизация на търговията на дребно,
общественото хранене и услуги за населението

Основни насоки на политиката по отношение на собствеността годишно
одобрявана от парламента;

Принципи от първостепенно значение:

недопускане на реприватизация (с изключение на
църквите) освен чрез компенсационни банкноти;
изграждане на ефективна икономика
привличане на чуждестранен капитал като източник на
допълнителни ресурси, нови технологии, пазари,
управленски опит
утвърждаване дяла на националната собственост
разбиване на монополите, засилване на конкуренцията:
съкращаване на държавния дълг

Основни принципи: конкурсно начало

прозрачност

Основните насоки на политиката съдържат регламента за използването на приходите от
приватизацията.

Ролята на Агенцията за държавна собственост

През 1990: държавата имаше дял в 2 000 предприятия, 1 900 принадлежаха на АДС. Тяхната балансова стойност беше приблизително 1 800 млрд, форинта,

Методи прилагани с началото:

Кой инициира приватизацията?

предприятието

държавата

инвеститорите

също и: приватизация

"приватизация на приватизацията"

Настоящи методи :

Разбивка по отрасли:

- придържане към индустриалната политика

1992: Два основни закона

- да се отдели държавното участие - изцяло или частично държавата да има постоянен дял в 163 предприятия (стратегически важни отрасли, инфраструктурата, изследователски институти, търговски марки), Държавната холдингова компания (ДХК).

- Закона за АДС от 1992 обединяваше бившите предприятия докато ясно се посочваше, че всички останали обекти (освен посочените по-горе) под контрола на АДС са за продажба.

Действия за подпомагане на вътрешните инвеститори:

- плащания на вноски

- лизингови контракти

- програма за участие на работниците

- подпомагане на инвестициите в приватизацията

Досегашни постижения:

Трансфер на предприятия в Държавната консолидационна компания, извършени ликвидации, брой на предприятията, които ще се трансформират - 560 Брой на компаниите - 540

В една трета част от тях преобладава частната собственост.

Ролята на чуждестранните инвестиции

55% от инвестициите в централна и източна Европа са вложени в Унгария

Защо Унгария е привлекателна'?